Rum för barn?

Rum för barn? Boende och förstabarnsfödslar i Sverige 1972–2005

Sara Ström

Institutet för Framtidsstudier
Forskningsrapport 2012/1
Stockholm 2012

Institutet för Framtidsstudier är en självständig forskningsstiftelse finansierad genom bidrag från statsbudgeten och via externa forskningsanslag. Institutet bedriver tvärvetenskaplig forskning kring framtidsfrågor och verkar för en offentlig framtidsdebatt genom publikationer, seminarier och konferenser.

En förteckning över tidigare bok- och rapportutgivning finns i slutet av denna volym.

© Institutet för Framtidsstudier 2012
ISBN 978-91-85619-87-0
Grafisk form: Anna Tribelhorn/www.kingston.se
Tryck: Digaloo, Stockholm, 2012
Distribution: Institutet för Framtidsstudier

Innehåll

Förord 7
1. Inledning 9
2. Teoretiska perspektiv på boende och barnafödande 10
3. Boende och barnafödande: Tidigare empirisk forskning 13
4. Från miljonprogram till avreglering – kohorter i kontext 16
5. The Swedish Life Course and Cohort Study (HOLK) 20
6. Boende och barnafödande: Empiriska analyser 22
6.1. Beskrivande statistik 24
6.2. Upplåtelseform, bostadstyp och bostadsstorlek 29
6.3. Utbildning, arbete och bostad – vad är viktigast? 35
6.4. Bostadspolitik, boende och barnafödande 41
6.5. Boende och barnafödande – subjektiva perspektiv 51
7. Avslutande diskussion 57
Referenser 60
Appendix 1 – Metod 63
Appendix 2 – Enkäten 64
Appendix 3 – Variabler 84
Sammanfattning 93

Förord

Det finns en rad olika finansiärer och medarbetare utan vilka denna publikation inte hade varit möjlig. Jag vill utan inbördes ordning tacka Byggnads, Folksam, HSB, Hyresgästföreningen Riksförbundet, Riksbyggen och Svenska Byggnadsutvecklingsfonden som finansierade insamlingen av det datamaterial som ligger till grund för denna publikation: The Swedish Housing and Life Course Cohort Study (HOLK). Jag vill också tacka Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap, Försäkringskassan och Vetenskapsrådet som på olika sätt finansierat forskningsarbetet.

Data av god kvalitet är en förutsättning för kvantitativ samhällsvetenskaplig forskning. HOLK är – som framgår av denna publikation – ett unikt och rikt material. Det är också ett komplext material som krävt mycket arbete för att göras användbart. Arbetet med HOLK har varit ett enmansprojekt som efterhand och periodvis har utökats med olika medarbetare. Jag vill framförallt tacka Maria Brandén som under 2007–2008 arbetade med datatvätt och programmering av boendebiografierna. De många och långa dagarna, kvällarna och nätterna av logiska kontroller, innovativa lösningar och programmering blev både produktivare och trevligare med dig vid min sida. Tack!

Jag vill också tacka Bo Malmberg för inspiration till forskningsfrågor, Annchristin Jans för många fruktsamma diskussioner under planeringsstadiet, Charlotte Thulstrup (f.d. Forssell) som under inledningsfasen arbetade med uppföljning av boendebiografierna, Gustav Öberg som kämpade med programmering av den ökända ”Princip Fyra” och Johan Carlsson Dahlberg för många värdefulla påpekanden i slutskedet av databearbetningen. Cecilia Enström Öst gav sig an det viktiga arbetet att slutföra kodningen av socioekonomisk status och

har på ett förtjänstfullt sätt använt materialet i sin doktorsavhandling Housing Policy and Family Formation. Två personer förtjänar särskilda tack. Jag vill tacka Elizabeth Thomson som under ett tidigt skede gav ovärderliga råd angående enkätens utformning. Ett särskilt tack går också till Pingo Kåreholt som på ett mycket generöst sätt bidrog med sin tid och kompetens när jag var nära att ge upp programmeringsarbetet. Flera personer har kommit med värdefulla synpunkter på de vetenskapliga artiklar som ligger till grund för publikationen. Jag vill särskilt tacka Gunnar Andersson, Eva Bernhardt, Clara Mulder och Nathan Lauster. Jag vill också tacka deltagarna i Stockholms Universitets Demografiska Avdelnings kollokvieserie, Nordic Demographic Symposium 2008 och 2010, Population Association of America Annual Meeting 2008, Försäkringskassans forskningsseminarium 2008 och Conference on Housing and Families 2009 för värdefulla synpunkter. Institutet för Framtidsstudier (IF) var min arbetsplats 2003–2006 och Stockholms Universitets Demografiska Avdelning (SUDA) har varit min arbetsplats sedan 2005. Jag vill rikta ett tack till dessa arbetsplatser som på olika sätt utgjort kreativa miljöer. SUDA såväl som IF har dessutom bidragit ekonomiskt till HOLK. Men mest av allt vill jag tacka de 2242 respondenter som gjorde HOLK och denna publikation möjlig.

Sara Ström Kärrtorp, november 2011

Rum för barn?

1. Inledning

Till den stereotypa bilden av en ung barnfamilj hör en rymlig och funktionell bostad. Oavsett hur sann denna bild är, verkar ett rimligt antagande vara att boende är en viktig faktor i barnfamiljers vardagsliv. Det verkar också rimligt att anta att möjligheterna för unga individer att bilda nya och självständiga hushåll är direkt kopplade till barnafödande (se t.ex. Hobcraft och Kiernan 1995; Mulder 2006a). Detta är naturligtvis ett hypotetiskt samband som kan studeras från många olika perspektiv. Till exempel kan man fråga sig om man förändrar sin boendesituation innan man får barn, eller om man väntar med att flytta tills efter man fått barn? Om det är så att unga individer väntar med att skaffa barn tills de kan förändra sin boendesituation, kan boendet betraktas som ett potentiellt hinder för barnafödande. Detta är utgångspunkten för denna forskningsrapport. Tillgång och efterfrågan på bostäder varierar dock över tid, och påverkas av både bostadspolitik och andra faktorer. Det verkar rimligt att anta att individer födda under olika historiska perioder har olika förutsättningar att skaffa sig ett bra boende tidigt under vuxenlivet.

Barnafödande påverkas naturligtvis av en rad andra faktorer än boende. Ett stabilt parförhållande, utbildning och arbetsmarknadsanknytning brukar sägas vara de viktigaste faktorerna (se också Hobcraft och Kiernan 1995). Dessa faktorer kan också relateras till möjligheten att skaffa sig ett boende och ett boende med bra standard. Detta gör att sambanden mellan boende och barnafödande är komplexa. Den stora merparten av den samhällsvetenskapliga forskningen om barnafö-

dande har fokuserat på sambanden mellan barnafödande å ena sidan, och utbildning och arbetsmarknadsanknytning å andra sidan (se t.ex. Hoem 2000; Blossfeld och Huinink 1991; Blossfeld och Jaenichen 1992). Boendets roll har ägnats mycket mindre uppmärksamhet (se dock t. ex. Sullivan och Murphy 1985; Krishnan 1988; Mulder och Wagner 2001; Kulu och Vikat 2007) speciellt när det gäller svenska förhållanden (se dock Malmberg 2001; SCB 2005).

Det huvudsakliga syftet med denna forskningsrapport är att studera i vilken utsträckning boende är ett hinder för barnafödande på individnivå. I det sista empiriska delkapitlet studeras dessutom självupplevda problem med boendet efter första barnets födelse. Jag kommer att studera förstabarnsfödslar i Sverige under perioden 1972–2005. I de empiriska analyserna används det unika materialet The Swedish Housing and Life Course Cohort Study (HOLK) som baseras på de tre födelsekohorterna 1956, 1964 och 1974. I forskningsrapporten används tre olika dimensioner av boende: bostadstyp, upplåtelseform och antal rum. De empiriska analyserna bygger till stor del på de självrapporterade boendebiografier som ingår i HOLK-materialet. Dessa boendebiografier är unika i sitt slag. Boendebiografierna innehåller information som inte finns i registerdata och kan därmed endast samlas in genom enkäter.

Forskningsrapporten inleds med en diskussion av olika teoretiska perspektiv på sambanden mellan boende och barnafödande samt en genomgång av tidigare forskning. Sedan följer en beskrivning av kontextuella faktorer specifika för de olika kohorter analyserna baseras på och en närmare presentation av datamaterialet. Efter detta tar fem olika empiriska underkapitel vid: (1) beskrivande statistik om datamaterialet i sin helhet; (2) analyser av den påverkan upplåtelseform, bostadstyp och antal rum har på benägenheten att få första barnet; (3) analyser om den relativa betydelsen av utbildning, arbete och bostad; (4) boende och förstabarnsfödslar ur ett bostadspolitiskt perspektiv; (5) analyser av subjektiva värderingar av boendet efter första barnets födelse. Forskningsrapporten avslutas med en diskussion.

2. Teoretiska perspektiv på boende och barnafödande

I forskning om sambanden mellan barnafödande och boende är en kärnfråga naturligtvis om det finns något kausalt samband mellan

dessa två faktorer. Att bli förälder eller att få fler barn är ofta synkroniserat med att flytta (Deurloo m.fl. 1994; Mulder och Wagner 1998; Mulder 2006a; Kulu och Vikat 2007; Michelin och Mulder 2008; Enström Öst 2010; se också Grundy 1986). Frågan man bör ställa sig är emellertid om ankomsten av ett barn eller planer på att skaffa barn orsakar förändringar i boendet, eller om olika bostadsfaktorer (tillgång, standard etc.) påverkar sannolikheten att man får barn?

Den idealiska bostadsmarknaden karaktäriseras av en jämvikt mellan utbud och efterfrågan. På en idealisk bostadsmarknad kan hushåll få tillgång till en lämplig bostad till en rimlig kostnad. En viss andel ekonomiskt starka hushåll kommer att kunna få tillgång till det slags boende de önskar under nästa vilka omständigheter som helst. De flesta hushåll har emellertid begränsade ekonomiska ramar. Med andra ord är faktorer som bostadspriser, bostadskostnader, bostadsutbud och möjligheten att få bostadslån av mycket stor betydelse för de flesta hushåll. Därför är det rimligt att anta att ett orsakssamband som går från boende till barnafödande är vanligare än motsatsen under perioder då utbudet av bra bostäder till rimliga kostnader är litet. Sådana omständigheter borde hypotetiskt fördröja hushålls- och familjebildning (Mulder 2006b). Till exempel gör höga bostadspriser det svårt inte bara att skaffa sig en bostad utan också att spara till handpenning (se också Malmberg 2001). Under perioder då bostadspriserna är höga borde också familjebildning och bostadsköp vara konkurrerande kostnader eftersom familjebildning är kostsamt (Courgeau och Lelivre 1992). I en kontext där tillgången till bostäder är god är ett rimligt antagande att orsakssambandet går från barnafödande till boende.

I denna forskningsrapport är fokus på hur boende påverkar barnafödande snarare än tvärtom. Knapp tillgång på bostäder gör det svårare för yngre individer att bilda hushåll oavsett om det är som ensamstående eller som par. Den samhälleliga normen är att det ska finnas ett sammanboende par per hushåll (Hobcraft och Kiernan 1995). Ett rimligt antagande är att det faktum att unga människor bildar självständiga hushåll allt senare innebär att de skjuter upp barnafödandet. Detta innebär i sin tur att tidspannet för barnafödande blir mindre. Med andra ord kan en högre genomsnittlig ålder för flytt hemifrån påverka fertiliteten både på individnivå och på aggregerad nivå (Mulder 2006b). Men frågan om samband mellan barnafödande och boende kan inte begränsas till enbart en fråga om utbud och efterfrå-

gan. Det är snarare en fråga om tillgång till lämpligt boende, eller annorlunda formulerat frågan om tillgång till boende som motsvarar normer och förväntningar. I många länder verkar den normativa uppfattningen av idealiskt boende för barnfamiljer vara en rymlig fristående villa. I jämförelse med lägenheter och radhus är villor oftast större, finns oftare i barnvänliga områden, och har ofta nära till dagis, skolor etc. (Mulder och Wagner 1998; Mulder 2006a; Kulu och Vikat 2007). Upplåtelseformen för villor är i regel ägande.

Sammantaget finns det argument både för ett orsakssamband där boende påverkar barnafödande, och ett orsakssamband där barnafödande påverkar boendet. Dessutom påverkas barnafödande av en rad andra faktorer, som de blivande föräldrarnas utbildningsnivå, arbetsmarknadsanknytning, och parförhållandets stabilitet (se också Hobcraft och Kiernan 1995). Dessa faktorer har också sinsemellan starka samband. När det gäller sambanden mellan utbildning, arbete och boende kan man fråga sig i vilken utsträckning unga människor utbildar sig för att kunna få ett arbete som ger en lön tillräcklig för att betala för ett bra boende. Ett rimligt antagande verkar vara att den kraftiga ökningen av antalet högskolestudenter (Sundqvist 2002) i kombination med att studenter ofta har begränsad ekonomi har lett till att unga bor kvar längre i föräldrahemmet i synnerhet på universitetsorter. Empirisk forskning baserad på svenska data har visat att kvinnors arbetsmarknadsanknytning och inkomst har ett positivt samband med sannolikheten att få barn (se t.ex. Andersson och Scott 2005; 2007; Hoem 2000). En svag arbetsmarknadsanknytning påverkar inte bara barnafödande i sig utan också möjligheterna att få ett bostadslån eller ett hyreskontrakt. Det är också betydligt lättare att skaffa och behålla ett bra boende om man är två jämfört med om man är ensam. Ensamstående föräldrars boendesituation är också betydligt sämre jämfört med tvåförälderhushåll, i synnerhet om den ensamstående föräldern är kvinna (SOU 2001:24).

Sist men inte minst är det också sannolikt att sambanden mellan boende och barnafödande påverkas av den historiska kontexten. Utbudet av bostäder och relativa boendekostnader varierar mellan olika samhällen och tidsperioder. Alltså kan individer födda under olika perioder ha olika möjligheter att tidigt under vuxenlivet skaffa sig en egen bostad. Individer födda under olika perioder kommer också att uppleva olika förhållanden på arbets- och bostadsmarknaderna och ibland också olika bostadspolitiska regimer. I sin diskussion

om normativa faktorer som förutsättningar för barnafödande i moderna samhällen menar Hobcraft och Kiernan (1995) att ”en känsla av säkerhet” är en av förutsättningarna för barnafödande. Med detta avser de om individer anser sig själva ha tillräckligt med resurser för att försörja ett barn från späd ålder till ung vuxen ålder. Men de avser också ”...whether society (through its agent government) will also make provisions for the rising generation of young people” (Hobcraft och Kiernan 1995:27). Bostadspolitik är en sådan kontextuell faktor som kan påverka känslan av säkerhet. Med detta perspektiv är det intressant att notera att länder med en bostadspolitik som innebär begränsad tillgång till hyresbostäder och med begränsade möjligheter till bostadslån, som många länder i södra Europa, också är länder med lågt barnafödande (MacIennan m.fl. 1998; Billari m.fl. 2001; se också Pinelli 2001; Mulder 2006b).[1] I vilken utsträckning bostadspolitiken egentligen har omfördelande effekter är dock omstritt. En hypotes är att bostadspolitiken kan spela en viktig roll i sambanden mellan barnafödande och boendevillkor.

3. Boende och barnafödande: Tidigare empirisk forskning

Ett antal tidigare studier undersöker sambanden mellan barnafödande och boende från olika perspektiv (se t.ex. Felson och Solanus 1975; Curry och Scriven 1978; Krishnan 1988; 1995; Sullivan och Murphy 1985; Mulder och Wagner 2001; Kulu och Vikat 2007). I stort sett alla studier rapporter samband mellan boende och barnafödande, även om resultaten inte är helt samstämmiga. Den följande diskussionen om tidigare forskning kommer att organiseras kring tre teman: upplåtelseform, bostadstyp och bostadsstorlek.

När det gäller upplåtelseform anses i de flesta samhällen bostadsägande i jämförelse med att hyra sin bostad vara en indikation på en starkare etablering på bostadsmarknaden. Mulder och Wagner (2001) rapporterar att par i Nederländerna ofta väntar med att skaffa första barnet tills efter att de köpt en bostad. Detta är dock inte synonymt med att bostadsköp är tätt följt av barnafödande. När det gäller Västtyskland

1 Det är dock uppenbart att låga födelsetal i södra Europa inte enbart kan förklaras genom svårigheterna för unga människor att skaffa egen bostad. Dessa länder karaktäriseras av familjepolitiska modeller där stöd från familjen snarare än staten är en framträdande beståndsdel (Esping Andersen 1990) vilket starkt bidrar till helhetsbilden.

rapporterar författarna att par tenderar att skjuta upp bostadsköpet tills första barnets födelse närmar sig. Murphy och Sullivan (1985) finner förhållandevis starka samband mellan upplåtelseform och barnafödande i Storbritannien. De som äger sin bostad är äldre när de gifter sig, får sitt första barn senare och får färre barn än de som hyr sin bostad. I motsats till detta rapporterar Krishnan (1988) att bostadsägare i Kanada i genomsnitt får fler barn än de som hyr sin bostad. I en senare studie (1995) menar Krishnan att de som äger sin bostad också får sina barn tätare jämfört med hyresgäster. I en analys av HOLK-data finner Enström Öst (2010) att bostadsköp och familjebildning är synkroniserade händelser i synnerhet för den yngsta kohorten (1974). Det är också de som mött de största hindren på bostadsmarknaden av de tre inkluderade kohorterna. En studie baserad på svenska registerdata (SCB 2005:1) rapporterar att bostadsrättsinnehavare har en lägre benägenhet att få ett tredje barn jämfört med andra.

I många länder är den normativa bilden av det ideala boendet för barnfamiljer synonym med ett rymligt fristående hus (villa). Villor finns ofta i barnvänliga områden, är ofta stora nog för familjer med flera barn, och finns ofta i områden där det är nära till skolor, barnomsorg etc. (Mulder och Wagner 1998). I en analys av finska par finner Kulu och Vikat (2007) en större benägenhet för första barnet bland dem som bodde i radhus eller villa jämfört med dem som bodde i lägenhet. Dessutom fanns ett positivt samband mellan flyttningar och förstabarnsfödslar oavsett till vilken typ av bostad paren flyttade. Resultaten kvarstår efter kontroller för demografiska faktorer som hur länge paren varit gifta och utbildningsnivå. I en studie baserad på brittiska data finner Murphy och Sullivan (1985) att oberoende av upplåtelseform så får par som bor i fristående hus fler barn jämfört med dem som bor i lägenheter. Denna slutsats får också stöd av Felson och Solaun (1975) som rapporterar att de som bodde i lägenhet i Bogotá, Colombia, hade en lägre fertilitet jämfört med andra. Vidare rapporterar Paydarfar (1995) att de som bodde i fristående hus i iranska städer hade betydligt högre barnafödande än andra. I motsats till dessa studier finner Curry och Scriven (1978) att lägenhetsboende inte är förknippat med lägre barnafödande. De använder ett statistiskt underlag från amerikanska städer i mellanvästern. När det gäller svenska förhållanden rapporterar Statistiska Centralbyrån ett nollsamband mellan bostadstyp och benägenheten att skaffa andra barnet (SCB 2005:1). Med andra ord, trots samhälleliga skillnader indikerar

de flesta studier ett positivt samband mellan att bo i fristående hus och benägenheten att skaffa barn. I detta sammanhang är det speciellt intressant att notera resultaten för Sverige, ett land som karaktäriseras av hög boendestandard även för lägenheter.

Det är möjligt att sambanden mellan bostadstyp och barnafödande i själva verket är en reflektion av sambandet mellan bostadsstorlek och barnafödande. Radhus och fristående hus är generellt större än lägenheter. Det finns emellertid mycket få studier som undersöker sambanden mellan bostadsstorlek och barnafödande. I en studie baserad på data från Israel drar Peled (1969) slutsatsen att tillgång till rymliga bostäder är positivt relaterat till barnafödande. Detta får också stöd av Curry och Scriven (1978) som rapporterar ett positivt samband mellan antal rum och barnafödande. Från ett svenskt perspektiv är det viktigt att notera att ett av bostadspolitikens och bostadsbidragens långsiktiga mål är att göra det möjligt för barnfamiljer att bo i bostäder som ger varje barn ett eget rum (prop. 1968/87:48; Boverket 2004). Ett rimligt antagande verkar vara att människor i allmänhet vill att storleken på bostaden ska vara kompatibel med familjens storlek.

De flesta studier om boende och barnafödande är baserade på individdata och ägnar inte särskilt stor uppmärksamhet åt bostadspolitik eller skillnader mellan länder. Men det finns några intressanta studier som är baserade på makrodata och som har ett mer jämförande perspektiv. Det har t.ex. observerats att Italien, Spanien och Grekland är de tre europeiska länder med högst andel bostadsägande. Detta är också länder där möjligheterna till bostadslån är mycket begränsade (MacIennan m.fl 1998; Billari m.fl. 2001; se också Pinelli 2001; Mulder 2006b; United Nations 2010). Det är slående att dessa tre länder är de länder i Europa där åldern för att flytta hemifrån är högst och där fertiliteten är lägst (Mulder 2006; United Nations 2010). Mulder och Billari (2010) rapporterar att de lägsta fertilitetsnivåerna finns i de länder som kombinerar en hög andel av bostadsägande och stora svårigheter att få bostadslån. Det är emellertid svårt att dra kausala slutsatser utifrån detta, eftersom dessa länder också har en familjepolitik som präglas av stöd från familjen snarare än från staten (Esping Andersen 1990; Mulder 2006). En studie baserad på svenska makrodata (Malmberg 2001) analyserade hur fertilitet och bostadsmarknader samvarierade under perioden 1810–1996. Slutsatsen är att bostadskostnaderna har en stark och negativ påverkan på den aggregerade fertiliteten. Faktorer som arbetslöshet och högre utbildning är dock

inte inkluderade i analysen. I nästa kapitel beskrivs den bostadspolitiska utvecklingen i Sverige under den period jag sedan kommer att studera empiriskt: alltså fr.o.m. 1970-talets början t.o.m. 2003–2005.

4. Från miljonprogram till avreglering – kohorter i kontext

”Samhällets mål för bostadsförsörjningen bör vara att hela befolkningen ska beredas sunda, rymliga, välplanerade och ändamålsenligt utrustade bostäder av god kvalitet till skäliga kostnader”
(Prop. 1967:100, sidan 172).

Som nämndes i inledningen är de empiriska analyserna i denna bok baserade på The Swedish Housing and Life Course Cohort Study (HOLK) som täcker födelsekohorterna 1956, 1964 och 1974. Kohorterna är valda så att de ska representera olika historiska perioder i svensk bostadspolitik och arbetsmarknad. Om man betraktar 20-årsåldern som en övergång från att vara tonåring till att bli ung vuxen så tar individerna i den äldsta kohorten detta steg i mitten av 1970-talet, den mellersta kohorten i mitten av 1980-talet och den yngsta kohorten i mitten av 1990-talet. De blir alltså unga vuxna under skilda förutsättningar vad gäller både arbets- och bostadsmarknad samt en rad andra faktorer. I detta kapitel ges en översikt över bostadspolitikens utveckling under den aktuella perioden. Jag kommer också att beröra situationen på bostadsmarknaden och arbetsmarknaden. Kapitlet inleds med en allmän diskussion om familjepolitik, barnafödande och fertilitet.

Sverige används ofta som det främsta exemplet på den generella välfärdsstaten, som erbjuder ett omfattande skyddsnät av socialförsäkringar och barnomsorg (Esping-Andersen 1990). Familjepolitiska åtgärder som föräldraförsäkring, tillfällig föräldraförsäkring för vård av barn, barnomsorg och bostadsbidrag riktade mot barnfamiljer är exempel på den svenska välfärdsstatens kärnområden (se också Orloff 1993; Lewis 1992). En viktig aspekt av den svenska välfärdsstaten är ambitionen att göra det möjligt för både män och kvinnor att kombinera familj och arbete. Bostadspolitik kan – precis som viss hälso- och sjukvård, delar av skattepolitik etc. – ofta betraktas som en integrerad del av familjepolitiken (Neyer och Andersson 2008; Kamerman och Kahn 1978). Trots att det finns empiriska belägg på makronivå för att

familjepolitik påverkar barnafödande, finns det olika åsikter bland samhällsvetenskapliga forskare när det gäller både existensen och styrkan hos effekten (Neyer och Andersson 2008; se också Neyer 2003; Gauthier 2007; Hoem 2008). Fram till början av 1980-talet var i de flesta länder de olika familjepolitiska åtgärderna förhållandevis få. Generellt sett har antalet familjepolitiska åtgärder ökat sedan dess. Bilden kompliceras ytterligare av att det finns ett antal studier baserade på individdata som visar effekter av familjepolitik på barnafödande (se t.ex. Hoem 1990; Andersson 2004; Aassve m.fl. 2006; Rindfuss m.fl. 2007). Neyer och Andersson (2008:700) menar att "... familjepolitikens konsekvenser på barnafödande och fertilitet kan fastställas på ett korrekt sätt endast om vi studerar inflytandet av familjepolitik på individuellt beteende och samtidigt tar hänsyn till familjepolitikens olika beståndsdelar och hur de är relaterade till tid, plats och användande" (min översättning). Neyer och Andersson (2008) betonar också betydelsen av ett helhetsperspektiv som tar hänsyn till olika politiska åtgärder och hur de samspelar med och ibland motverkar varandra. Andra viktiga aspekter som analysen bör omfatta är politikens normativa mål, vilka familjeformer politiken stöder osv. Boende och bostadspolitik har emellertid ägnats mycket lite uppmärksamhet i den komparativa välfärdsstatsforskningen (Bengtsson 2006). Detsamma gäller forskning om familjepolitikens påverkan på individuellt barnafödande såväl som fertilitetsnivåer.

Den följande diskussionen om bostadspolitik i allmänhet och svensk bostadspolitik i synnerhet är till stora delar baserad på Bengtsson (2006). Ett välkänt faktum – som Bengtsson också betonar – är att bostadspolitik först och främst realiseras via marknaden. Staten förser inte sina medborgare med bostäder, utan ger marknaden korrektiv så att den kan möta efterfrågan på bostäder på ett sätt som upplevs som rättvist (Bengtsson 1995; 2006). Svensk bostadspolitik är generell i bemärkelsen att den omfattar hela bostadsmarknaden snarare är enskilda delar. Svensk bostadspolitik har också neutralitet mellan upplåtelseformerna som ambition. Med andra ord ska alla upplåtelseformer behandlas på samma sätt när det gäller finansiering och beskattning. Men det som gör Sverige unikt i ett internationellt perspektiv är den starka hyresgästorganisationen och det i närmaste korporatistiska systemet för hyresförhandlingar. I Sverige har bostadspolitiken främst realiserats genom hyresrätter där den största aktören har varit juridiskt fristående allmännyttiga bostadsbolag som

ägs av kommunerna. Ägande är emellertid den vanligaste upplåtelseformen i Sverige, både i termer av antal bostäder och antalet individer som bor i dessa bostäder (Bengtsson 2006).

Mycket av den svenska bostadspolitiken är och har varit direkt riktad mot barnfamiljer. Till exempel var en av de första åtgärderna efter Bostadssociala utredningens slutrapport (SOU 1945:63) att bygga så kallade barnrikehus, dvs. hus med lägenheter anpassade för familjer med små barn och låga inkomster. Ett annat exempel är att majoriteten av de bostäder som byggdes under miljonprogrammet var bostäder anpassade för barnfamiljer. Vidare har bostadsbidragen alltid varit riktade mot enskilda grupper där familjer med barn utgör en stor andel av mottagarna. Ett långsiktigt mål med svensk bostadspolitik inklusive bostadsbidragen är att göra det möjligt för barnfamiljer att ha bostäder där barnen får egna rum (prop. 1986/87:48; Boverket 2004). Svensk bostadspolitik har alltså sedan sin begynnelse till stor del varit fokuserad på barnfamiljer. Det är också värt att notera de ekonomiska stöd till studenter vilket gör självständigt boende möjligt från förhållandevis ung ålder.

Bengtsson (2006) beskriver hur bostadspolitiken i västeuropeiska länder har genomgått fyra olika faser (se också Jensen 1995). Den första fasen benämns introduktionsfasen. Starten sammanfaller med den tidiga urbaniseringen och slutet med andra världskriget. Under denna fas blir bostadsfrågor permanenta frågor i politiken. Den andra fasen – uppbyggnadsfasen – varar från efterkrigstiden till 1970-talet och karaktäriseras av just uppbyggnad när det gäller bostadspolitik och boende. Förvaltningsfasen utgör den tredje fasen och inleds under 1970-talet. Fokus ligger på förnyelse och förvaltning snarare än nyproduktion. Den fjärde och sista fasen – nedmonteringsfasen – börjar under 1990-talet. Under denna fas ifrågasätts och omvärderas de bostadspolitiska institutionerna. I olika omfattning avvecklas också bostadspolitiken. Med utgångspunkt i kritiska vägskäl[2] och politiska fokuspunkter identifierar Bo Bengtsson (2006) när de fyra olika faserna inleds och avslutas i Sverige. Här kommer jag att fokusera på de två sista faserna, som också står i fokus i de empiriska analyserna som presenteras senare i denna forskningsrapport.

För att möta efterfrågan på bostäder byggdes under perioden 1965–1974 en miljon nya bostäder i Sverige inom ramarna för det så kallade

2 På engelska ”critical junctures”.

miljonprogrammet. Den äldsta kohorten som studeras i de empiriska kapitlen i denna bok (födda 1956) drar nytta av detta relativa bostadsöverskott när de som unga vuxna etablerar sig på bostadsmarknaden. Bostäderna som byggdes under miljonprogrammet upplåts främst som hyresrätter inom allmännytta och kooperation. Följaktligen minskade efterfrågan på bostäder under början av 1970-talet. Det riktades emellertid omfattande kritik mot miljonprogrammets storskaliga bostadsområden och ett antal offentliga utredningar tillsattes under 1970-talets första hälft. Tre frågor var i fokus: för det första den ökade segregationen, för det andra de torftiga utomhusmiljöerna och för det tredje det begränsade boendeinflytandet. I miljonprogrammets kölvatten stod alltså boendefrågorna återigen i politiskt fokus, vilket också illustreras av det nya bostadsdepartement som inrättades. När det gäller den samhälleliga kontexten i stort bör oljekrisen och den påföljande höga arbetslösheten i början av 1970-talet nämnas.

Det är mot denna bakgrund man ska se förvaltningsfasen, som är den första fas vi fokuserar på här. I Bo Bengtssons indelning sammanfaller inledningen av denna fas med etableringen av neutralitet mellan upplåtelseformerna 1974–1975 (Bengtsson 2006). Detta innebär att ”subventioner till bostadsbyggande för första gången accepterades som en permanent lösning” (Bengtsson 2006:130). I klartext innebär detta att beskattning och räntepolitik ska gynna hyresrätter, bostadsrätter och ägande på samma sätt. Förvaltningsfasen karaktäriseras av minskad efterfrågan på bostäder. Detta avspeglas också i det faktum att massproduktionen av bostäder minskade. Det i sin tur resulterade i att de nya bostadsområdena blev ”mindre storskaliga och mer varierade” (Bengtsson 2006:137) jämfört med miljonprogrammets bostadsområden. Mot slutet av förvaltningsfasen hade kostnaderna för bostadssubventioner ökat dramatiskt och stannade på nästan 300 miljarder kronor för perioden 1977–1994 (Borg 2004). Parallellt med denna utveckling upplever Sverige återigen en ekonomisk kris och ökade arbetslöshetsnivåer i början av 1980-talet, dvs. under den tidsperiod vår mellankohort (födda 1964) ska etablera sig på bostads- och i viss mån arbetsmarknaden.

Den politiska fokuspunkt som markerar begynnelsen av nedmonteringsfasen är tillträdandet av den nya borgerliga regeringen 1991. Därefter avvecklades under en kort tidsperiod flera viktiga beståndsdelar av den svenska bostadspolitiken. Till exempel avskaffades stora delar av de statliga bostadssubventionerna och ersattes med statliga

kreditgarantier. Den viktigaste förändringen är den dramatiska minskningen av bostadssubventionerna. Ytterligare en genomgripande förändring är avskaffandet av tre lagar: för det första bostadsförsörjningslagen (som reglerade kommunernas ansvar att tillgodose medborgarnas behov av bostäder), för det andra bostadsanvisningslagen (som reglerade att kommunerna i vissa fall kunde hänvisa en medborgare till en viss hyresvärd) samt för det tredje bostadssaneringslagen (som reglerade hyresgästernas inflytande vid renoveringar och ombyggnader). En viktig skillnad jämfört med tidigare fokuspunkter är att regeringen själv definierar åtgärderna som ett systemskifte. Enligt Bengtsson finns det ytterligare två viktiga kännetecken för avvecklingsfasen, nämligen spänningen mellan fattiga och rika bostadsområden (detta gäller i synnerhet storstadsområdena) och spänningen mellan ut- och inflyttningsorter. Samtidigt som bostadspolitiken förändras på ett genomgripande sätt stiger arbetslösheten i Sverige till de högsta nivåerna sedan 1930-talet. De flesta individer i den yngsta kohorten som studeras i denna rapport (födda 1974) gick ut gymnasiet 1993. Deras inträde i vuxenlivet sammanföll alltså med både massarbetslöshet och dramatiska förändringar av bostadspolitiken. I mångt och mycket relaterat till utvecklingen på arbetsmarknaden skedde under samma period en kraftig expansion av den högre utbildningen. Under 1990-talet ökade antalet helårsstudenter inom högre utbildning med 80 procent (Sundqvist 2002).

5. The Swedish Life Course and Cohort Study (HOLK)

Hittills har det enda sättet att studera sambanden mellan boende och barnafödande i Sverige varit att använda stora registermaterial eller folk- och bostadsräkningarna. Emellertid har folk- och bostadsräkningar inte genomförts sedan 1990 och registerbaserade studier är begränsade på flera olika sätt. T.ex. saknas information om oregistrerade flyttar och kontraktsinnehavare för hyresrätter. Detta innebär bl.a. att vi inte vet om en viss individ har ett förstahandskontrakt eller hyr bostaden med andrahandskontrakt. Det är också svårt att få en sann bild av hur många individer som bor i ett hushåll. Ytterligare en viktig begränsning med registerdata är att vi saknar information om sammanboende ogifta par utan barn. Detta beror på att individer i Sverige tills nyligen inte varit folkbokförda på en viss bostad utan på

fastigheten. Ett par som bor i flerfamiljshus kunde tidigare därför inte på ett enkelt sätt sammankopplas om de inte var gifta eller hade barn tillsammans. För retrospektiva data kan vi alltså inte särskilja sammanboende från ensamstående bland barnlösa i barnafödande ålder. Dessa begränsningar gäller registerdata, men inte data från folk- och bostadsräkningarna. Folk- och bostadsräkningarna är emellertid inte longitudinella utan samlas in som tvärsnitt med långa mellanrum. Den senaste Folk- och bostadsräkningen ägde rum 1990. Alternativet till dessa data är enkätdata som omfattar en partnerbiografi. De svenska enkätmaterial som finns tillgängliga (t.ex. Levnadsnivåundersökningen (LNU) och Undersökningen om levnadsförhållanden (ULF)) mäter som regel boendeförhållandena endast vid tvärsnitt vilket inte är tillräckligt för ett livsförloppsperspektiv i familjedemografisk forskning. T.ex. är det svårt att avgöra vilket som skedde först – förändringar i boendet eller barnafödande – med tvärsnittsdata.

Under 2005 samlade Institutet för Framtidsstudier in ett datamaterial utformat för att studera sambanden mellan boende och barnafödande[3]: The Swedish Housing and Life Course Cohort Study (HOLK). Detta datamaterial används i de empiriska analyserna i denna bok. HOLK är en kombination av enkät- och registerdata (Ström m.fl. 2012). Urvalet består av 3 600 svenskfödda individer och är fördelat mellan födelsekohorterna 1956, 1964 och 1974. Kohorterna är valda så att de representerar olika historiska perioder i svensk bostadspolitik och arbetsmarknad (se kapitel 4. Från miljonprogram till avreglering – kohorter i kontext ovan). Datainsamlingen genomfördes under våren 2005 och administrerades av Statistiska Centralbyrån i Örebro. Insamlingen skedde via postenkät (se Appendix 2) med en påminnelse samt telefonuppföljning bland resterande respondenter. Svarsfrekvensen uppgår till 63 procent eller 2 242 individer.

Sammantaget ger datamaterialet en tydlig bild över samboförhållanden och äktenskap, individens utbildning och arbetsmarknadsanknytning, barnafödande samt sist men inte minst boende. Registerdata har länkats för respondenten, dennes make/maka samt för ogifta samboende med barn även barnets/barnens andra förälder[4]. Registerdata

3 Datainsamlingen leddes av fil dr Sara Ström vid Institutet för Framtidsstudier. Hon ansvarade för utformningen av såväl enkät som registeruttag. Arbetet skedde i samarbete med bl.a. professor Elizabeth Thomson vid Sociologiska institutionen, Stockholms universitet och enkätfunktionerna vid SCB i Stockholm och Örebro.

4 Registerdata har endast lämnats ut för dem som svarat på enkäten och relaterade individer. Tillgång till registerdata finns alltså inte för de individer i urvalet som utgör bortfall.

har inte bara länkats för nuvarande partner, utan för alla partners där det varit möjligt. Den viktigaste delen i enkäten är boendebiografierna, som aldrig tidigare samlats in i denna omfattning. Boendebiografierna har kompletterats med registerdata över flyttningar och mantalsskrivning. En annan viktig del är sambo- och äktenskapsbiografierna som gör att vi bland annat kan avgöra när individerna är ”under risk” för barnafödande. Dessa biografier har kompletterats med registerdata över civilstånd och civilståndsförändringar.

Uppgifter om utbildning har hämtats från register (för nuvarande partner även via enkätdata). När det gäller inkomster och transfereringar har omfattande registermaterial länkats. Detta gör att vi, bl.a. genom att mäta förvärvsinkomstens del av den totala inkomsten, kan följa individens arbetsmarknadsanknytning fr.o.m. inträdet på arbetsmarknaden och framåt. När det varit möjligt (främst för 1990-talet och framåt) har även registerdata för sysselsättning och arbetsplats länkats. Slutligen har även registerdata över biologiska och adopterade barn länkats.

Utöver dessa uppgifter finns en rad attitydfrågor och frågor direkt kopplade till familj, barn och boende. Ett exempel är om respondenten själv upplevde att familjen blev trångbodd eller att bostadsstandarden blev otillräcklig efter det att barnet/barnen föddes. Vidare finns frågor om när flyttningar som skedde i samband med graviditeter och barnafödande planerades – innan barnet föddes eller efteråt osv. Sammantaget är detta datamaterial helt unikt i både svensk och internationell forskning. Under 2009–2010 kompletterades HOLK med makrovariabler över olika bostadsrelaterade faktorer, som bostadssubventioner, nybyggda bostäder, räntor, etc.

6. Boende och barnafödande: Empiriska analyser

Ämnet för denna forskningsrapport är sambanden mellan boende och barnafödande. Det finns naturligtvis ett antal olika sätt att studera detta samband på, och som diskuterades i inledningen är det viktigt att hålla i minnet att beslutet att skaffa barn[5] är resultatet av en komplex

5 Uttrycket ”att skaffa barn” är trots att det används flitigt kontroversiellt. Många individer och par har av biologiska orsaker svårt att få barn. Alla barn är inte heller planerade. Utgångspunkten här är att barnafödande är resultatet av medvetna beslut.

process som påverkas av många faktorer varav boendet potentiellt är en. I detta kapitel kommer jag med hjälp av olika statistiska metoder att undersöka sambanden mellan boende och barnafödande. I det första underkapitlet presenteras deskriptiv statistik över HOLK. I det andra underkapitlet studerar jag hur upplåtelseform, bostadstyp och bostadens storlek definierat som antal rum påverkar benägenheten att få första barnet. I det tredje underkapitlet undersöker jag de relativa betydelserna av utbildning, arbete och bostad för förstabarnsfödslar. I det fjärde underkapitlet studeras sambanden mellan boende och barnafödande under två olika bostadspolitiska perioder. I det femte och sista underkapitlet är fokus på värderingar och attityder kring boende och barnafödande.

I underkapitel 6.2, 6.3 och 6.4 används samma statistiska metod, nämligen livsförloppsanalys. Denna metod innebär att jag använder mig av de detaljerade biografiska data som finns tillgängliga i HOLK. Genom denna metod tar jag hänsyn till tiden fram till dess att en händelse (i detta fall att ett barn föds eller blir till) inträffar och hur olika faktorer (t.ex. boende, inkomst, etc.) varierar innan händelsen inträffar. En mer teknisk beskrivning av livförloppsanalys återfinns i Appendix 1. (Se också Blossfeld och Rohwer 1995.) I underkapitel 6.5 används logistisk regression. Metoden används när man studerar ett fenomen (t.ex. självupplevda problem med bostaden) med två möjliga utfall (t.ex. att uppleva problem alternativt att inte uppleva problem) och dess samband med en eller flera oberoende variabler. Resultaten tolkas som sannolikheter eller odds för att en händelse ska inträffa (se också Edling och Hedström 2003).

Om inte annat anges gäller följande för underkapitel 6.2, 6.3 och 6.4. Individerna börjar observeras när de första gången flyttar hemifrån, och slutar observeras antingen då första barnet föds eller vid tidpunkten för datainsamlingen. Alla händelser som inträffar före 16 års ålder exkluderas ur analyserna.[6] Förändringar i boende, civilstånd, inkomster och transfereringar, utbildning samt ålder behandlas som tidsvarierande variabler. Information om upplåtelseform, bostadstyp och antal rum har hämtats från enkätdata. Detsamma gäller information om årtal för flytten. Detta årtal har sedan matchats mot data hämtade från Registret över inrikes flyttningar för att definiera vilken månad flytten skedde samt till vilket län och kommun (se också Ström m.fl.

6 Med andra ord definieras ”basic time” som 16 års ålder.

2012). Att bo i en storstad definieras som att bo i Stockholms, Västra Götalands eller Skåne län. Tid sedan respondenten flyttade till den nuvarande bostaden är en tredelad variabel uppdelad på följande sätt: (1) upp till 12 månader, (2) 12–32 månader, (3) mer än 32 månader.

Information om första barnets födelse (år och månad) har hämtats från SCBs Flergenerationsregister. Adopterade barn är inkluderade i analysen, men respondenten utesluts ur materialet vid tidpunkten för adoption utan att adoptionen räknas som en födsel. [7] Orsaken till detta är att tidpunkten för en adoption sällan sammanfaller med tidpunkten för födseln samt att en adoption och en födsel skiljer sig åt även på andra sätt. Flerbarnsfödslar behandlas i analysen på samma sätt som födseln av ett barn. Inkomst är definierad som hushållsinkomst och uppgifterna är hämtade från Inkomst- och taxeringsregistret. Inkomstvariabeln innehåller inkomsterna från båda partnerna i ett par om de är gifta och/eller har barn tillsammans. För ensamstående och i de fall där båda individerna i ett par inte kan sammankopplas i registerdata är inkomst definierad som respondentens inkomst multiplicerad med två. Inkomstvariabeln har delats in i tre kategorier utifrån percentiler. Inkomsten är förskjuten (laggad) ett år bakåt i tiden. Information om respondentens utbildning är hämtad från Utbildningsregistret. Information om respondentens kön och ålder har hämtats från Flergenerationsregistret, medan uppgifter om civilstatus hämtats från enkätdata.

6.1 Beskrivande statistik

I detta kapitel ges en grundläggande beskrivning av datamaterialet. Jag börjar med att titta lite närmare på hur svarsfrekvensen är fördelad över kohorterna.

Tabell 6.1.1 Urval och svarsfrekvenser fördelade på kohorter. HOLK 2005. Procent.

Variabel	Kohort 1956	Kohort 1964	Kohort 1974	Alla
Andel av urval (n=3 600)	33,3	33,3	33,3	100,0
Andel av svaranden	34,9	31,6	33,5	100,0
Antal	782	708	752	2 242

7 Annorlunda uttryckt censoreras respondenten.

Tabell 6.1.1 visar att den äldsta och den yngsta kohorten är något överrepresenterade bland dem som svarat jämfört med mellankohorten. Jag fortsätter med att studera hur materialet är fördelat med avseende på kön, ort vid urvalstillfället samt hur många som har barn.

Tabell 6.1.2 Grundläggande demografiska variabler. HOLK 2005. Procent.

Variabel	Kohort 1956	Kohort 1964	Kohort 1974	Alla
Kön (kvinna)	56,3	57,6	53,5	55,8
Region (storstad)	44,1	52,1	54,5	50,1
Barn (ja)	80,0	78,5	48,8	69,0
Civilstånd (gift/sambo)	76,9	76,8	74,3	76,0

Ungefär 6 procent fler kvinnor än män har svarat på enkäten (Tabell 6.1.2). Detta gäller i synnerhet det två äldsta kohorterna. Sett till hela andelen svarande bor ganska precis hälften av respondenterna i något av storstadslänen Stockholm, Västra Götaland eller Skåne. Fokuserar man istället på skillnader mellan kohorterna varierar andelen som bor i storstadslänen mellan drygt 44 procent (1956) och nästan 55 procent (1974). För kohorterna födda 1964 och 1974 stämmer andelen respondenter från storstadslänen respektive övriga län mycket väl överens med fördelningen för motsvarande åldersgrupper i befolkningen i stort (52,6 respektive 55,5 procent, egna beräkningar baserade på http://www.scb.se, befolkningsstatistik). I den äldsta kohorten är ungefär 5 procent färre respondenter från storstadslänen jämfört med befolkningen i stort.

När det gäller hur stor andel av respondenterna som har barn är resultatet väntat. Sett till hela materialet har knappt två tredjedelar av respondenterna barn. Ungefär 80 procent av respondenterna i de två äldsta kohorterna har barn, medan knappt hälften av respondenterna i den yngsta kohorten har fått barn. Fler män än kvinnor är barnlösa (syns ej i tabellen). Jämfört med samtliga individer födda i Sverige 1956, 1964 och 1974 har något färre av respondenterna barn (personlig kommunikation med Lotta Persson, Statistiska Centralbyrån 3 november 2009).

Ungefär tre fjärdedelar av respondenterna är antingen gifta eller samboende vid tidpunkten för datainsamlingen. Det finns i stort sett inga skillnader mellan kohorterna i detta avseende. När HOLK samlades in och när denna forskningsrapport skrivs går det inte att spåra ogifta samboende utan barn i den offentliga statistiken. För att kon-

trollera om andelen gifta och samboende i HOLK verkar vara rimlig har jag jämfört materialet med Levnadsnivåundersökningen (LNU) från år 2000. Detta är också en urvalsundersökning, och för att få ett tillräckligt stort underlag har jag jämfört kohorten 1956 med dem i LNU födda under 1950-talet, kohorten 1964 med dem födda under 1960-talet och slutligen kohorten 1974 med dem födda under 1970-talet. Denna jämförelse visar att det finns små skillnader mellan HOLK och LNU när det gäller kohorterna 1956 och 1964 respektive 50- och 60-talister. Drygt hälften av 70-talisterna i LNU är antingen gifta eller samboende jämfört med ungefär tre fjärdedelar av kohorten 1974.

Tabell 6.1.3 Socioekonomisk status. HOLK 2005. Procent.

Socioekonomisk status	Kohort 1956	Kohort 1964	Kohort 1974	Alla
Okvalificerade arbetare	20,7	19,5	21,4	20,6
Kvalificerade arbetare	14,3	14,4	11,6	13,4
Lägre tjänstemän	9,8	11,6	10,6	10,7
Tjänstemän på mellannivå	23,5	23,6	24,2	23,8
Högre tjänstemän	20,1	16,7	18,0	18,3
Företagare	7,7	7,1	3,9	6,2
Övriga	3,8	7,2	10,4	7,1
Summa	100	100	100	100

I Tabell 6.1.3 visas den socioekonomiska spridningen i materialet. Skillnaderna i socioekonomisk status mellan kohorterna är förhållandevis små. Även när det gäller socioekonomisk status är det nödvändigt att jämföra med andra urvalsmaterial för att skapa sig en bild av HOLK-materialets karaktär. Jag har återigen använt mig av LNU2000 och jämför på samma sätt; kohorten 1956 och 50-talister i LNU osv. Jämfört med LNU finns det färre lägre tjänstemän och fler högre tjänstemän i HOLK när man studerar den äldsta kohorten. När det gäller mellankohorten 1964 finns endast små skillnader jämfört med LNU. De intressantaste skillnaderna finns kanske när det gäller kohorten 1974 jämfört med 70-talisterna i LNU. I HOLK finns färre okvalificerade och kvalificerade arbetare, och fler tjänstemän på mellan- och hög nivå. I Tabell 6.1.4 visas spridningen i utbildningsnivå.

Tabell 6.1.4 Högsta utbildningsnivå. HOLK 2005. Procent.

Högsta utbildningsnivå	Kohort 1956	Kohort 1964	Kohort 1974	Alla
Förgymnasial utb. > 9 år	0,4	-	-	0,1
Förgymnasial utb. 9 (10) år (motsv.)	13,2	8,2	5,1	8,9

→

Gymnasial utb. högst 2-årig	38,4	38,0	19,3	31,2
Gymnasial utb. <2 år högst 3 år	11,3	16,0	28,2	18,4
Eftergymnasial utb. > 3 år	15,7	19,7	14,1	16,4
Eftergymnasial utb. 3 år eller längre	19,2	16,7	32,1	22,8
Forskarutbildning	1,4	0,9	0,4	0,9
Uppgift saknas	0,6	0,7	0,7	0,7

När det gäller utbildning är det tydligt att den yngsta kohorten har en högre utbildningsnivå jämfört med de två äldre kohorterna utom när det gäller forskarutbildning. Detta gäller i synnerhet eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre. Precis som för socioekonomisk status och civilstånd har jag använt mig av LNU2000 för jämförelser. Genomgående gäller att respondenterna i HOLK i genomsnitt har en högre utbildning än dem i LNU2000. Avslutningsvis presenteras i Tabell 6.1.5. beskrivande statistik över de boendebiografier som finns i HOLK.

Tabell 6.1.5 Deskriptiv boendebiografi. HOLK 1972–2005. Procent och medelvärden.

	Kohort 1956	Kohort 1964	Kohort 1974	Alla
Ägande (procent)				
Första bostaden	8,8	11,8	10,0	10,5
25 år	28,3	27,7	22,1	26,0
30 år	50,2	51,7	45,4	49,0
Villaboende (procent)				
Första bostaden	10,5	8,7	9,7	9,6
25 år	23,0	19,9	16,1	19,7
30 år	37,2	39,1	34,0	36,7
Förstahandskontrakt (procent)				
Första bostaden	65,2	51,9	46,5	51,6
25 år	50,8	46,3	50,6	49,3
30 år	31,3	31,9	35,0	32,8
Andrahandskontrakt (procent)				
Första bostaden	16,8	19,8	26,9	21,2
25 år	5,4	10,6	11,0	9,0
30 år	4,7	4,1	6,8	5,2
Antal andrahandskontrakt fram till 30 års ålder (medelvärde)	0,45	0,63	0,85	0,64
Antal rum (medelvärde)				
Första bostaden	1,9	1,8	1,9	1,9
25 år	2,9	2,7	2,4	2,7
30 år	3,7	3,6	3,3	3,5

Jag inleder med att diskutera vissa mått på boendekarriären fram till 25 respektive 30 års ålder. Samtliga variabler i Tabell 6.1.5 är konstruerade med hjälp av den omfattande boendebiografi som är en viktig del av HOLK-materialet. Jag studerar (1) antalet självrapporterade bostäder som respondenten bott i minst sex månader eller en termin; (2) villaboende; (3) bostadsägande; (4) förstahandskontrakt; och (5) andrahandsboende. För måtten 2–5 beräknas de som att ha erfarenhet av villaboende etc. minst en gång fram till 25 respektive 30 års ålder För antal bostäder och antal andrahands osv. redovisas medelvärden. För villaboende, bostadsägande och förstahandskontrakt redovisas istället den andel respondenter som bott i eget hus etc. minst en gång fram till 25 respektive 30 års ålder.

Medelvärdet för antalet bostäder fram till 25 års ålder varierar mellan 2,8 (kohort 1956) och 3,2 (kohort 1974) (Tabell 6.1.5). Mönstret är samma för antalet bostäder fram till 30 års ålder – den yngsta kohorten rapporterar flest antal bostäder och den äldsta kohorten minst antal bostäder. När det gäller boende i egen villa fram till 25 års ålder finner vi mycket små skillnader mellan kohorterna. Oavsett födelseår har knappt en tredjedel bott i villa någon gång fram till 25 års ålder. Vid 30 års ålder har ungefär hälften någon gång bott i villa oavsett födelseår. Studerar vi istället ägande framträder ett annat mönster. Ungefär 40 procent av respondenterna ur de två äldsta kohorterna har någon gång ägt sin bostad fram till 25 års ålder, medan motsvarande andel i den yngsta kohorten är drygt 30 procent. Vid 30 års ålder är andelen som någon gång ägt sin bostad runt 65–67 procent oavsett vilken kohort vi studerar.

Vid 25 års ålder har ungefär hälften av respondenterna i de två äldsta kohorterna någon gång haft ett förstahandskontrakt (något färre i mellankohorten 1964) medan motsvarande andel i den yngsta kohorten är drygt 54 procent. Vid 30 års ålder har drygt 60 procent av respondenterna i de två äldsta kohorterna någon gång haft ett förstahandskontrakt, medan motsvarande andel i den yngsta kohorten är drygt 68 procent. Andelen respondenter som någon gång bott i andra osv. hand eller varit inneboende fram till 25 års ålder är högst i den yngsta kohorten och lägst i den äldsta. Mönstret är detsamma vid 30 års ålder. Medelvärdet för antalet andrahands osv. kontrakt och för att ha bott inneboende är dock lågt (0,35 – 0,85).

6.2 Upplåtelseform, bostadstyp och bostadsstorlek

I detta underkapitel studerar jag sambanden mellan olika egenskaper hos bostaden (upplåtelseform, bostadstyp och bostadsstorlek) och benägenheten att få första barnet. [8] Det huvudsakliga intresset är alltså om boende påverkar barnafödande. Därför studerar jag de förändringar i boendet som sker innan barnets födelse och inte efter. Analyserna genomförs i två steg: i det första steget använder jag året och månaden för första barnets födelse som händelsen som studeras, och i det andra steget använder jag istället tidpunkten för barnets födelse minus 16 månader. Tidpunkten 16 månader före barnet födelse är valt eftersom det i genomsnitt tar 6–7 månader för ett par att bli gravida efter att de börjat försöka (te Velde m.fl. 2000). Respondenter som förblir barnlösa utesluts ur analysen 16 månader före observationsperiodens slut. Alla analyser genomförs separat för de tre olika kohorterna. Jag börjar observera individerna när de flyttar hemifrån första gången, och slutar observera dem antingen vid första barnets födelse, 16 månader innan första barnets födelse, eller vid tidpunkten för datainsamlingen.

Upplåtelseform är uppdelad i fyra olika kategorier: äger bostaden, hyr bostaden med förstahandskontrakt, hyr med andrahandskontrakt samt övrigt. Bostadstyp är kategoriserad i fyra grupper: lägenhet, radhus, villa, övrigt. Även bostadsstorlek definierat som antal rum är inkluderat som en kategorisk variabel med fyra grupper: ett rum, två rum, tre rum och fyra eller fler rum. Inkomst är förskjuten med ett år när jag studerar tidpunkten för första barnets födelse, och med två år när jag förskjuter första barnets födelse 16 månader bakåt i tiden.

8 Detta underkapitel är baserat på Ström, Sara (2010). Housing and first births in Sweden, 1972–2005. Housing Studies 25(4): 509–526

Tabell 6.2.1 Förstabarnsfödslar, bostadskaraktäristika. Stegvis konstant hasardregression. HOLK 1972–2005. Hasardkvoter.

	Kohort 1956		Kohort 1964		Kohort 1974	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
Ålder						
16–19	REF	REF	REF	REF	REF	REF
20–23	1.60**	1.71**	1.74	1.18	0.97	0.62
24–27	2.13***	2.69***	3.60***	2.82***	2.57***	2.03
28–33	2.50***	4.28***	4.17***	4.38***	2.94***	3.41***
34–37	1.52	2.95***	2.32**	2.89***	-	-
38–41	0.50**	1.16	1.58	2.96***	-	-
42–49	0.13***	0.32**	-	-	-	-
Upplåtelseform						
Äger	REF	REF	REF	REF	REF	REF
Hyr, 1a hand	1.00	0.91	0.73***	0.76***	0.72***	0.70***
Hyr, 2a hand	0.39***	0.43**	0.45***	0.65	0.34***	0.41**
Annat	0.45***	0.66	0.32***	0.66	0.11***	0.31***
Bostadstyp						
Lägenhet	1.13	1.09	1.31**	1.16	0.64***	0.76
Radhus	1.72***	1.68***	1.77***	1.25	1.32	1.28
Villa	REF	REF	REF	REF	REF	REF
Annat	0.78	0.94	0.76	0.71	0.87	1.33
Antal rum						
1	0.14***	0.46***	0.12***	0.28***	0.03***	0.10***
2	0.46***	0.74***	0.41***	0.59***	0.44***	0.58***
3	REF	REF	REF	REF	REF	REF
4+	1.27	0.99	1.79***	1.62***	1.00	1.03
Antal månader i bostaden						
<12		REF		REF		REF
12–32		1.42***		1.87***		1.67***
>32		1.57***		1.71***		1.41**
Storstad (ja)		1.05		0.92		0.85
Gift eller sambo (ja)		9.36***		8.02***		11.80***
Kön (kvinna)		1.22**		1.29***		1.12
Hushållsinkomst						
Låg		REF		REF		REF
Mellan		0.91		0.71***		0.49***
Hög		0.54***		0.64***		0.27***

→

n (individer)	769	730	701	693	748	733
n (observationer)	11483	9949	10518	9598	10324	8701.00
n (händelser)	616	584	570	559	350	348
−2 LL	−727.15	−462.19	−505.33	−282.63	−425.99	−231.68

** p<0.05. *** p<0.01

I Tabell 6.2.1 återfinns resultaten av analyser av sambanden mellan upplåtelseform, bostadstyp och antal rum å ena sidan, och benägenheten att få första barnet å andra sidan. I dessa analyser studerar jag tidpunkten för första barnets födelse. Analyserna har genomförts i två steg: i det första steget inkluderas enbart faktorer som är relaterade till boende, medan det andra steget även omfattar demografiska och ekonomiska kontrollvariabler.

Jag börjar med att titta närmare på sambanden mellan upplåtelseform och förstabarnsfödslar i Modell 1. När det gäller denna bostadsegenskap finns vissa intressanta skillnader mellan kohorterna. För kohorten född 1956 finns ett positivt samband mellan att hyra sin bostad med förstahandskontrakt och benägenheten att få första barnet jämfört med att äga sin bostad. För de två yngre kohorterna (1964 och 1974) finns det ett negativt samband mellan att hyra sin bostad (oavsett om det är genom förstahands- eller andrahandskontrakt) eller att ha en upplåtelseform som inte faller inom någon av kategorierna äga eller hyra (annat i tabellen) och benägenheten att få första barnet jämfört med att äga sin bostad. När det gäller bostadstyp indikerar Modell 1 att för kohorterna födda 1956 och 1964 är radhusboende förknippat med en högre benägenhet för förstabarnsfödslar jämfört med att bo i en villa. När det gäller kohorten född 1974 är lägenhetsboende förknippat med en lägre benägenhet att få första barnet jämfört med att bo i villa. Antalet rum i bostaden är, enligt resultaten i Modell 1, genomgående positivt relaterat till benägenheten att få första barnet. Detta gäller alla tre kohorter.

I Modell 2 kontrollerar jag för olika demografiska och ekonomiska faktorer. När det gäller de två äldsta kohorterna blir resultaten för upplåtelseform statistiskt icke-signifikanta i denna modell. Effekterna är i samma storleksordning som i Modell 1. För den yngsta kohorten (1974) kvarstår dock de signifikanta resultaten. Det är också tydligt att benägenheten att få första barnet är lägst för inneboende och andra, d.v.s. kategorierna med den svagaste etableringen på bostadsmarknaden. För bostadstyp blir resultaten icke-signifikanta för alla tre kohor-

ter när jag i Modell 2 kontrollerar för demografiska och ekonomiska faktorer. För alla tre kohorter kvarstår de signifikanta resultaten för antal rum. Modell 2 kan inte påvisa någon effekt av att bo i en storstadsregion, medan förstabarnsbenägenheten är starkare ju kortare tid som gått sedan man flyttat till bostaden. Att vara antingen gift eller sambo har en mycket stark positiv effekt på benägenheten att få första barnet jämfört med att vara ensamstående. Jag finner också en effekt av inkomst: höga och medelhöga inkomster är förknippade med en lägre benägenhet för förstabarnsfödslar jämfört med att ha en låg inkomst.

En intressant fråga är hur de enskilda effekterna av de olika bostadsegenskaperna ser ut. Jag har därför gjort analyser av bostadsegenskaperna var för sig, utan att kontrollera för de andra bostadsegenskaperna. Dessa analyser (som inte visas i tabellerna) tyder på att hyresgäster och inneboende har en lägre benägenhet att få första barnet jämfört med bostadsägare. Vidare verkar lägenhetsboende ha ett negativt samband med benägenheten att få första barnet jämfört med att bo i en friliggande villa. Men detta gäller enbart de två yngsta kohorterna. Slutligen har bostadens storlek definierad som antal rum en genomgående positiv effekt på benägenheten att få första barnet. En tolkning är att bostadens storlek är mer betydelsefull än bostadstypen.

Tabell 6.2.2 Förstabarnsfödslar +16 månader, bostadskaraktäristiska. HOLK 1972–2005. Stegvis konstant hasardregression. Hasardkvoter.

	Kohort 1956		Kohort 1964		Kohort 1974	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
Ålder						
16–19	REF	REF	REF	REF	REF	REF
20–23	2.34***	1.76***	2.44***	1.23	7.00***	4.85***
24–27	3.64***	2.45***	4.61***	1.94***	17.15***	12.42***
28–33	2.94***	2.34***	3.88***	1.98***	6.54***	1.92
34–37	0.96	0.89	2.24***	1.29	-	-
38–41	0.48**	0.48	4.33***	0.33	-	-
42–49	2.48***	0.04***	-	-	-	-
Upplåtelseform						
Äger	REF	REF	REF	REF	REF	REF
Hyr, 1a hand	0.96	0.90	0.83	0.87	0.81	0.83
Hyr, 2a hand	0.51**	0.59	0.87	1.01	0.73	0.92
Annat	0.66	0.70	0.66	0.96	0.36***	0.81
Bostadstyp						
Lägenhet	1.09	1.11	1.28	1.17	0.75	1.01
Radhus	1.02	1.10	1.31	0.99	0.99	1.44
Villa	REF	REF	REF	REF	REF	REF
Annat	0.76	0.64	1.33	1.39	0.53	0.89
Antal rum						
1	0.41***	0.67**	0.37***	0.56***	0.28***	0.52***
2	0.62***	0.83	0.64***	0.78**	0.68***	0.85
3	REF	REF	REF	REF	REF	REF
4+	0.87	0.63***	1.15	1.07	0.81	0.95
Antal månader i bostaden						
<12		REF		REF		REF
12–32		0.36***		0.34***		0.51***
>32		1.48***		1.34***		1.21
Storstad (ja)		0.97		1.06		0.77**
Gift eller sambo (ja)		1.95***		1.99***		2.47***
Kön (kvinna)		1.12		1.34***		1.31**
Hushållsinkomst						
Låg		REF		REF		REF
Mellan		0.69***		0.55***		0.30***
Hög		0.51***		0.47***		0.40***
n (individer)	701	662	658	644	716	701
n (observationer)	10509	9026	8602	7836	8286	7079
n (händelser)	581	474	536	487	321	295
–2 LL	767.65	–559.46	–663.08	–501.81	–512.72	–365.08

** p<0.05. *** p<0.01

I analyserna som presenteras i Tabell 6.2.2 studerar jag hur boendet 16 månader före första barnets födelse påverkar benägenheten att få första barnet. Jag finner en positiv effekt av att äga sin bostad i samtliga modeller och för alla tre kohorterna, men få av dessa effekter är statistiskt säkerställda. Jag finner inga konsistenta effekter av bostadstyp på benägenheten att få första barnet. Effekten av antal rum på benägenheten att få första barnet är fortfarande stark. För den äldsta kohorten indikerar resultaten en negativ effekt av att bo i en bostad med antingen ett rum och kök eller en i en bostad med fyra eller flera rum jämfört med att ha en bostad med tre rum och kök. För de två yngsta kohorterna (1964 och 1974) finner jag en negativ effekt av att bo i en bostad med antingen ett eller två rum och kök. Den påverkan som tid sedan flytten har är i stort sett identisk med effekten i Tabell 6.2.1. men de har minskat i storlek. Slutligen visar resultaten i Tabell 6.2.2 effekter av inkomst enligt samma mönster som i Tabell 6.2.1.

Sammanfattningsvis verkar effekten av boende på benägenheten att få första barnet vara starkare om man studerar tidpunkten för barnets födelse jämfört med att studera tidpunkten 16 månader före barnets födelse. Detta kan tolkas som ett tecken på att det finns en effekt av barnplaner på flyttningar och val av bostad. Detta studeras dock inte i denna forskningsrapport. Det viktigaste resultatet i detta underkapitel är att bostadens storlek definierat som antal rum verkar vara den bostadsfaktor som är viktigast för benägenheten att få första barnet. Detta är ett intressant resultat både från ett policyperspektiv och från ett normativt perspektiv. Är den stereotypa bilden av den unga familjen som äger sin friliggande villa verkligen korrekt? Resultaten som presenterats i detta underkapitel kan tolkas annorlunda: det verkar som att den mest betydelsefulla faktorn är antalet rum och inte bostadstyp. I regel är friliggande hus och radhus större än lägenheter, och det är kanske detta snarare än andra egenskaper som är avgörande för ett beslut att bosätta sig i en villa eller ett radhus. Ytterligare ett intressant resultat är det starkare sambandet mellan etablering på bostadsmarknaden och förstabarnsfödslar för den yngsta kohorten jämfört med de äldre. En fördjupad diskussion av detta återfinns i kapitel 7 Avslutande diskussion.

6.3 Utbildning, arbete och bostad – vad är viktigast?

Föregående delkapitel visade att det finns ett samband mellan benägenheten att få första barnet och bostadens storlek. Resultaten indikerade också att det finns ett samband mellan benägenheten att få första barnet och etablering på bostadsmarknaden och att detta samband är mer påtagligt för kohorten född 1974 jämfört med de äldre kohorterna. I kapitel 2 diskuterades emellertid att barnafödande är resultatet av komplexa samspel mellan flera olika faktorer. De man oftast diskuterar i samhällsvetenskaplig forskning är utbildning och inkomst (arbete). I detta underkapitel[9] kommer jag därför att studera den relativa betydelse utbildningsnivå, inkomst och bostad har för benägenheten att få första barnet.

Inkomstvariabeln är indelad i tre olika kategorier. Den första kategorin består av inkomster som är under eller lika med normen för försörjningsstöd (tidigare socialbidrag). Historiska uppgifter om denna norm har kompletterats med uppgifter om genomsnittliga bostadskostnader för hyreslägenheter (http://www.scb.se). Denna kategori representerar låginkomsttagare. Den andra kategorin innehåller inkomster över normen för försörjningsstöd men under inkomster som i den tredje kategorin definieras som höga inkomster. Höga inkomster – som alltså utgör den tredje och sista kategorin – definieras som inkomster vilka beskattas med statlig inkomstskatt. Statlig inkomstskatt infördes 1991. Detta innebär att det inte går att konstruera variabler som är jämförbara över tid. Jag har därför använt brytpunkten för statlig inkomstskatt år 2003 för definition av höginkomsttagare för samtliga år. Även utbildningsnivå är indelad i tre olika kategorier. Den första kategorin utgörs av grundskoleutbildning eller motsvarande. Den andra kategorin består av gymnasieutbildning och den tredje kategorin består av universitetsutbildning.[10] Två olika mått på boende inkluderas i analyserna. För det första definieras etablering på bostadsmarknaden som att antingen äga sin bostad eller att disponera den med ett förstahands hyreskontrakt. För det andra inkluderar jag bostadens storlek i analysen. När det gäller bostadsstorlek särskiljer jag mellan bostäder som har tre eller fler rum och kök och övriga bostäder. Detta är i enlighet

9 Detta underkapitel är baserat på Ström, Sara och Bernhardt, Eva (2011) First births in Sweden during three decades: The role of normative factors, (manus)

10 Grundskolutbildning: förgymnasial utbildning kortare än 9 år, förgymnasial utbildning 9 (10) år eller motsvarande. Gymnasieutbildning: gymnasial utbildning högst 2-årig, gymnasial utbildning längre än 2 år men högst 3 år. Universitetsutbildning: eftergymnasial utbildning kortare än 3 år, eftergymnasial utbildning 3 år eller längre, forskarutbildning.

med normen att barn ska ha ett eget rum (prop. 1968/87:48; Boverket 2004). Analyserna kontrollerar för kön och ålder. Respondenterna inkluderas i analyserna när de första gången flyttar hemifrån (men tidigast vid 16 års ålder) och censoreras när de antingen får sitt första barn eller det år de fyller 31 år.

För att studera de relativa betydelserna av utbildning, inkomst och bostad på benägenheten att få första barnet genomför jag analysen i sju olika steg eller modeller enligt följande: (1) utbildning (2) inkomst (3) bostad (4) utbildning och inkomst (5) utbildning och bostad (6) inkomst och bostad (7) utbildning, inkomst och bostad. Analyserna är kohortspecifika.

Tabell 6.3.1. Förstabarnsfödslar, utbildning, inkomst och bostad. Kohort 1956, HOLK 1972–2005. Stegvis konstant hasardregression. Hasardkvoter.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6	Modell 7
Ålder							
16–19	REF	REF	REF	REF	REF	REF	REF
20–21	2,36	2,41***	2,02***	2,54**	2,58**	2,19***	2,69**
22–23	2,19	2,11**	1,72**	2,31	2,14	1,81**	2,22
24–25	3,43***	2,98***	2,30***	3,55***	3,13***	2,40***	3,21***
26–27	5,56***	4,35***	3,42***	5,83***	5.02***	3,55***	5,18***
28–29	5,78***	5,00***	3,96***	5,73***	5,09***	3,93***	5,02***
30–31	5,66***	4,72***	3,68***	5,49***	4,72***	3,57***	4,55***
Kön (kvinna)	1,33***	1,34***	1,31**	1,35***	1,31***	1,32***	1,33***
Utbildning							
Grundskola	REF			REF	REF		REF
Gymnasium	0,92			0,94	0,74		0,77
Universitet	0,94			0,96	0,80		0,80
Inkomst							
Låg inkomst		REF		REF		REF	REF
Medelinkomst		1,41***		1,20		1,29	1,14
Hög inkomst		1,70**		1,57		1,56	1,49
Boende							
Etablerad (ja)			1,71**		1,36	1,63	1,35
Boende							
1 rum			REF		REF	REF	REF
2 rum			1,57		1,39	1,56	1,39
3+ rum			2,30***		2,24***	2,27***	2,20***

→

n (individer)	513	649	641	513	507	641	507
n (observationer)	2709	4342	4270	2694	2663	4255	2648
n (händelser)	340	484	477	340	333	477	333
−2 LL	−213	−394	−374	−211	−202	−371	−200

** p<0.05. *** p<0.01

I Tabell 6.3.1 presenteras analyserna för kohorten född 1956. Enligt resultaten har utbildningsnivå ingen betydelse för benägenheten att få första barnet i någon av modellerna. Inkomst har betydelse för benägenheten att få första barnet endast i Modell 2 där inkomst ingår som den enda variabeln av de tre variablerna utbildning, inkomst och bostad. Ju högre hushållsinkomsten är, desto högre är benägenheten att få första barnet. Enligt resultaten har boende betydelse för benägenheten att få första barnet. Enligt Modell 3, som enbart inkluderar boende, är etablering på bostadsmarknaden såväl som att bo i en bostad med minst tre rum och kök positivt förknippade med att få första barnet. I den fullständiga modellen (Modell 7) där samtliga tre faktorer ingår är det enbart bostadens storlek som verkar ha ett samband med benägenheten att få första barnet. När det gäller ålder har respondenter i åldern 26–29 år genomgående en högre benägenhet att få första barnet jämfört med de yngsta respondenterna (16–19 år). Kvinnor är mer benägna att få första barnet jämfört med män.

Tabell 6.3.2. Förstabarnsfödslar, utbildning, inkomst och bostad. Kohort 1964, HOLK 1972–2005. Stegvis konstant hasardregression. Hasardkvoter.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6	Modell 7
Ålder							
16–19	REF	REF	REF	REF	REF	REF	REF
20–21	1,29	1,71	1,23	1,54	1,10	1,44	1,30
22–23	2,16	2,44**	1,85	2,20	1,65	1,82	1,70
24–25	3,92***	3,36***	2,61***	3,80***	2,87***	2,45**	2,83***
26–27	6,10***	4,84***	3,74***	5,60***	4,15***	3,38***	3,95***
28–29	6,26***	4,74***	3,84***	5,30***	4,13***	3,30***	3,72***
30–31	8,90***	6,77***	5,14***	7,78***	5,71***	4,46***	5,23***
Kön (kvinna)	1,40***	1,54***	1,39***	1,49***	1,36**	1,45***	1,43***
Utbildning							
Grundskola	REF			REF	REF		REF
Gymnasium	0,98			0,93	0,97		0,92
Universitet	0,81			0,72	0,84		0,76
Inkomst							
Låg inkomst		REF		REF		REF	REF
Medelinkomst		2,02***		1,85**		1,92***	1,70**
Hög inkomst		2,73***		2,56***		2,32***	2,13***
Boende							
Etablerad (ja)			1,39		1,40	1,36	1,39
Boende							
1 rum			REF		REF	REF	REF
2 rum			1,83**		1,78**	1,76**	1,70
3+ rum			3,91***		3,53***	3,73***	3,31***
n (individer)	552	584	580	552	548	580	548
n (observationer)	3761	4149	4107	3760	3721	4106	3720
n (händelser)	379	417	413	379	375	413	375
–2 LL	–232	–270	–240	–224	–202	–234	–197

** p<0.05. *** p<0.01

Utbildningsnivå verkar inte heller spela någon roll för benägenheten att få första barnet när vi studerar kohorten född 1964 (Tabell 6.3.2, modeller 1, 3, 4 samt 7). Däremot visar resultaten att det finns ett samband mellan inkomst och benägenheten att få första barnet. Ju högre hushållsinkomsten är, desto högre är benägenheten att få första barnet (modeller 2, 4, 6 och 7). Etablering på bostadsmarknaden verkar inte vara av betydelse för benägenheten att få första barnet när vi studerar kohorten född 1964. Däremot är, enligt resultaten som

redovisas i Tabell 6.3.2, bostadens storlek av betydelse för benägenheten att få första barnet: ju större bostaden är, desto högre är benägenheten att få första barnet. Det är bara i den fullständiga modellen (7) som endast en bostadsstorlek på minst tre rum och kök är positivt och signifikant förknippad med benägenheten att få första barnet. Respondenter i åldern 30–31 år har en högre benägenhet att få första barnet jämfört med den yngsta åldergruppen, och kvinnor är mer benägna att få första barnet jämfört med män.

Tabell 6.3.3. Förstabarnsfödslar, utbildning, inkomst och bostad. Kohort 1974, HOLK 1972–2005. Stegvis konstant hasardregression. Hasardkvoter.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6	Modell 7
Ålder							
16–19	REF	REF	REF	REF	REF	REF	REF
20–21	0,83	0,79	0,56	0,96	0,66	0,59	0,76
22–23	1,37	1,08	0,81	1,36	0,98	0,75	0,99
24–25	2,73**	1,98	1,41	2,48**	1,74	1,24	1,68
26–27	4,57***	2,74**	2,06	3,76***	2,73**	1,66	2,44**
28–29	5,89***	3,19***	2,40**	4,59***	3,28**	1,84	2,82**
30–31	4,52***	–	1,67	-	2,27	-	-
Kön (kvinna)	1,32**	1,21	1,17	1,33**	1,24	1,14	1,23
Utbildning							
Grundskola	REF			REF	REF		REF
Gymnasium	0,96			0,90	0,87		0,80
Universitet	0,64**			0,55***	0,63**		0,52***
Inkomst							
Låg inkomst		REF		REF		REF	REF
Medelinkomst		1,56**		1,61**		1,40	1,44
Hög inkomst		1,97***		2,06***		1,68**	1,77**
Boende							
Etablerad (ja)			2,81***		2,28**	2,88***	2,92**
Boende							
1 rum			REF		REF	REF	REF
2 rum			4,31***		4,25***	4,13***	4,04***
3+ rum			10,24***		9,96***	9,23***	8,93***
n (individer)	646	628	644	626	642	624	622
n (observationer)	5166	4368	5172	4301	5109	4313	4250
n (händelser)	348	291	342	289	340	285	283
–2 LL	–342	–318	–288	–306	–281	–265	–255

** p<0.05. *** p<0.01

För kohorten född 1974 framträder ett annat mönster när det gäller utbildningens betydelse för att få första barnet jämfört med de två äldre kohorterna (Tabell 6.3.3, modeller 1, 4, 5 och 7): individer med universitetsutbildning har en lägre benägenhet att få första barnet. Inkluderar man enbart inkomst i modellen (2), eller inkomst och utbildning tillsammans (4) visar resultaten att det finns ett samband mellan såväl medelhöga som höga hushållsinkomster och benägenheten att få första barnet. Ju högre inkomsten är, desto högre är benägenheten att få första barnet. Även när det gäller boende är mönstret annorlunda för kohorten född 1974 jämfört med de två äldre kohorterna. Skillnaden består i att etablering på bostadsmarknaden har en genomgående signifikant och positiv effekt på benägenheten att få första barnet. Som för de två äldre kohorterna är benägenheten att få första barnet större ju större bostaden är. Detta gäller såväl bostäder med två rum och kök som bostäder med tre eller fler rum jämfört med enrumsbostäder. Effekten av bostadens storlek på benägenheten att få första barnet är betydligt större för kohorten 1974 jämfört med de två äldre kohorterna.[11] Ålder verkar vara av mindre betydelse för benägenheten att få första barnet för dem födda 1974 jämfört med de två äldre kohorterna.[12] Ett mönster är dock att de i åldern 28–31 har en högre benägenhet jämfört med den yngsta åldersgruppen (16–19). Även kön verkar ha en mindre betydelse för kohorten född 1974: kvinnor har en högre benägenhet att få första barnet enbart i modeller 1 och 4.

Sammantaget verkar bostaden vara den faktor som genomgående har störst betydelse för benägenheten att få första barnet. Detta gäller framförallt bostadens storlek. Att bo i en bostad med minst tre rum och kök är förknippat med en högre benägenhet att få första barnet jämfört med att bo i en bostad med ett rum och kök för alla kohorter och i samtliga modeller där boende ingår. För de två yngsta kohorterna finns dessutom en positiv effekt av att bo i två rum och kök. För kohorten 1974 finns dessutom en tydlig positiv effekt av att vara etablerad på bostadsmarknaden på benägenheten att få första barnet. Inkomst har större betydelse för benägenheten att få första barnet för de två yngsta kohorterna. Det gäller i synnerhet de allra högsta inkomsterna. Utbild-

11 Det går dock inte att göra några helt tillförlitliga jämförelser av effekternas storlek mellan kohorterna.
12 Orsaken till att den äldsta åldersgruppen inte finns representerad i modellerna som inkluderar utbildning och inkomst står att finna i det faktum att variablerna som mäter dessa faktorer är laggade ett år bakåt i tiden. 2003 års inkomster används alltså för att mäta förhållandena 2002 osv. Information om utbildning och inkomst finns tillgängliga t.o.m. 2003 vilket innebär att respondenterna födda 1974 censoreras vid 30 års ålder.

ningsnivå verkar vara av betydelse enbart för den yngsta kohortens benägenhet att få första barnet och då gäller det enbart de universitetsutbildade som har en lägre benägenhet än de med grundskoleutbildning eller motsvarande. Det bör emellertid noteras att dessa analyser inte tar hänsyn till i vilken ordning individerna uppnår sin högsta avslutade utbildning, etablering på bostadsmarknaden osv. Analyserna säger inte heller något om hur de olika faktorerna påverkar varandra och samspelar med varandra.

Ur ett kohortperspektiv kan man spekulera i orsakerna till skillnaderna mellan den yngsta kohorten och de två äldre. Återspeglar betydelsen av höga inkomster och etablering på bostadsmarknaden en osäkrare arbetsmarknad och en mer svårtillgänglig bostadsmarknad? En alternativ tolkning är att resultaten ger uttryck för skillnader i preferenser och krav på inkomst och bostad i samband med familjebildning. Oavsett vilken tolkning som är mest rimlig verkar det vara ett rimligt antagande att den historiska perioden och därmed kontexten är av betydelse. I nästa underkapitel kommer jag därför att närmare studera sambanden mellan boende och barnafödande under olika bostadspolitiska regimer.

6.4 Bostadspolitik, boende och barnafödande

I detta underkapitel[13] studerar jag om sambanden mellan boende och barnafödande som redovisades i underkapitel 6.2 Upplåtelseform, bostadstyp och antal rum samt underkapitel 6.3 Utbildning, arbete, bostad – vad är viktigast? varierar med bostadspolitisk regim. Liksom i tidigare underkapitel är fokus om och i så fall hur boende påverkar barnafödande och inte tvärtom. Därför studerar jag boendekaraktäristika innan första barnets födelse. Jag börjar observera respondenterna det år de fyller 20 år, och slutar observera dem antingen när de får sitt första barn, det år de fyller 40 år, eller vid tidpunkten för datainsamlingen. Förändringar i boende, antal månader respondenten bott i bostaden, civilstånd, inkomst och arbetslöshet behandlas som tidsvarierande variabler. De bostadspolitiska regimperioder som studeras har definierats av Bengtsson (2006) som förvaltningsfasen 1975–1991 och nedmonteringsfasen 1992 och framåt. Bostadstyp har kategoriserats i fyra grupper: lägenhet, radhus, fristående hus och annat. Upplå-

13 Detta underkapitel bygger på Ström Sara (2011). **Childbearing behavior in the light of different housing** regimes: Sweden 1975–2005, SSRD 2011:2

telseform är också uppdelat i fyra kategorier: ägande (inklusive bostadsrättinnehav), förstahands hyreskontrakt, andrahandskontrakt och inneboende. Antal rum inkluderas i analysen som en kategorisk variabel med följande värden: ett, två, tre och fyra eller fler rum.

I Figur 6.4.1 – 6.4.3 nedan återfinns grafer över summerad fruktsamhet (Figur 6.4.1), bostadssubventioner (Figur 6.4.2) och bostadsbyggande (Figur 6.4.3) för perioden 1975–2004.

Figur 6.4.1. Summerad fruktsamhet, Sverige 1975–2004. Källa: Statistiska Centralbyrån

Figur 6.4.2. Bostadssubventioner, Sverige 1975–2004. Källa: Nationalräkenskaperna

Figur 6.4.3. Bostadsbyggande, Sverige 1975–2004. Källa: Statistiska Centralbyrån

Det finns flera slående likheter mellan dessa figurer. I synnerhet och föga förvånande är utvecklingen av bostadsbyggande och bostadssubventioner mycket lika varandra. Detta gäller framförallt perioden från det sena 1980-talet och framåt. Även när man jämför den summerade fruktsamheten med bostadsbyggandet är likheten slående. Den stora skillnaden är att kurvan över den summerade fruktsamheten är något jämnare jämfört med kurvan som beskriver bostadsbyggandet. Det finns också stora likheter mellan den summerade fruktsamheten och bostadssubventioner under den studerade perioden. Men likheten mellan den summerade fruktsamheten och bostadssubventionernas utveckling är mindre uttalad jämfört med likheten mellan den summerade fruktsamheten och bostadsbyggandet. Detta gäller i synnerhet början av den studerade perioden. Det är dock viktigt att poängtera att det inte går att dra några kausala slutsatser utifrån dessa tre figurer. För det första finns det starka argument för att använda mikrodata för att studera policyeffekter på individuellt barnafödande (se också diskussionen i kapitel 4 Från miljonprogram till avreglering – kohorter i kontext). För det andra finns det två faktorer som samvarierar med både den summerade fruktsamheten, bostadsbyggandet och bostadssubventionerna; nämligen den ekonomiska konjunkturen och arbetslöshetsnivåerna. Jag kommer att återvända till dessa två faktorer i slutet av detta underkapitel.

I tabellerna 6.4.1–6.4.3 nedan visas analyser av de tre bostadskaraktäristika bostadstyp, upplåtelseform och bostadsstorlek och deras samband med förstabarnsfödslar. Analyserna är genomförda separat för åldrarna 20–29 respektive 30–39 år. Detta har gjorts för att kontrollera för den skillnad det innebär att få sitt första barn tidigt under

vuxenlivet jämfört med senare. För varje åldersgrupp finns två olika modeller. Den första modellen innehåller de enkla effekterna av bostadskaraktäristika och bostadspolitisk period. I den andra modellen inkluderas istället interaktionseffekten mellan respektive bostadskaraktäristika och bostadspolitisk period. Ett likelihood ratio-test har sedan genomförts för att avgöra om interaktionen bidrar till modellens förklaringsvärde eller inte. Tolkningen av ett signifikant likelihood ratio-test är alltså att det faktiskt finns en signifikant interaktion mellan bostadspolitisk period och bostadskaraktäristika.[14] Samtliga modeller kontrollerar för hur lång tid respondenten bott i bostaden, civilstånd, kön, hushållsinkomst och individuell arbetslöshet.

14 För att underlätta tolkningen av estimaten inkluderar jag så kallade kombinationsvariabler i tabellerna. Likelihood-ratio testen är dock utförda på multiplikativa modeller. De två olika typerna av modeller producerar identiska resultat.

Tabell 6.4.1 Förstabarnsfödslar, bostadspolitisk regim och bostadstyp. HOLK 1975–2005. Grundläggande exponentiell hasardregression. Hasardkvoter.

			20–29 år			30–39 år		
			Modell 1	Modell 2		Modell 1	Modell 2	
Bostadspolitisk period								
1975–1991			1.38***			0.92		
1992–			REF			REF		
Bostadstyp								
Lägenhet			0.54***			0.74**		
Radhus			1.13			1.25		
Villa			REF			REF		
Annat			0.28***			0.38		
Bostadstyp x Bostadspolitisk period								
Lägenhet	1975–1991	1992–		0.69***	0.45***		0.73**	0.68**
Radhus	1975–1991	1992–		1.38*	1.02		1.10	1.21
Villa	1975–1991	1992–		1.12	REF		0.80	REF
Annat	1975–1991	1992–		0.25*	0.00		0.00	0,00
Antal månader i bostaden								
12 månader <			2.26***	2.25***		3.33***	3.33***	
12 månader > 32 månader			1.22**	1.22**		1.79***	1.79***	
32 månader >			REF	REF		REF	REF	
Gift eller sambo (ja)			15.76***	16.08***		13.98***	14.08***	
Kön (kvinna)			1.03	1.03		1.02	1.02	
Inkomst								
Låg			REF	REF		REF	REF	
Mellan			0.79***	0.79**		0.67**	0.68**	
Hög			0.63***	0.64***		0.53***	0.54***	
Respondenten arbetslös (ja)			0.99	0.99		0.82	0.83	
n (individer)			2049			1051		
n (observationer)			1001			413		
n (händelser)			158497			52502		
LR-test								
LR, chi2			6.98			3.16		
Prob > chi2			0.07			0.37		

** p<0.05. *** p<0.01

I Tabell 6.4.1 är fokus på bostadstyp och benägenheten att få första barnet och hur bostadstyp eventuellt interagerar med bostadspolitisk period. I Modell 1 återfinns en signifikant effekt av bostadspolitisk

period på benägenheten att få första barnet för respondenter i åldern 20–29 år. Benägenheten är högre under förvaltningsfasen 1975–1991 jämfört med nedmonteringsfasen 1992 och framåt. Detta är i linje med en generell tendens att första barnet föds allt senare. Enligt Modell 1 är lägenhetsboende förknippat med lägre benägenhet att få första barnet jämfört med att bo i villa. Detta gäller respondenter i åldern 20–29 år såväl som respondenter i åldern 30–39. Likelihood-ratio-testen visar dock att interaktionen mellan bostadspolitisk period och bostadstyp inte är signifikant.

Tabell 6.4.2 Förstabarnsfödslar, bostadspolitisk regim och upplåtelseform. HOLK 1975–2005. Grundläggande exponentiell hasardregression. Hasardkvoter.

			20–29 år			30–39 år		
			Modell 1	Modell 2		Modell 1	Modell 2	
Bostadspolitisk period								
1975–1991			1.38***			0.92		
1992–			REF			REF		
Upplåtelseform								
Äger			REF			REF		
Förstahandskontrakt			0.61***			0.71**		
Andrahandskontrakt			0.22***			0.60*		
Inneboende			0.36***			0.49*		
Upplåtelseform x Bostadspolitisk period								
Äger	1975–1991	1992–		2.35***	REF		1.21	REF
1a hand	1975–1991	1992–		1.63***	2.24***		1.00	1.75**
2a hand	1975–1991	1992–		0.50**	2.29***		0.89	1.46**
Inneboende	1975–1991	1992–		1.13	0.00		0.88	0.00
Antal månader i bostaden								
12 månader <			2.39***	2.27***		3.49***	3.30***	
12 månader > 32 månader			1.26**	1.21**		1.91***	1.81***	
32 månader >			REF	REF		REF	REF	
Gift eller sambo (ja)			15.19***	15.46***		14.21***	13.57***	
Kön (kvinna)			1.05	1.03		1.04	1.02	
Inkomst								
Låg			REF	REF		REF	REF	
Mellan			0.78**	0.78**		0.65***	0.67***	
Hög			0.61***	0.63***		0.51***	0.54***	
Respondenten arbetslös (ja)			0.98	0.99		0.83	0.79	

→

n (individer)	2073	1048
n (observationer)	1018	415
n (händelser)	162555	52852
LR-test		
LR, chi2	7.94	2.03
Prob > chi2	0.05	0.56

** p<0.05. *** p<0.01

Tabell 6.4.2 innehåller analyser av upplåtelseform och bostadspolitisk period och dess effekter på benägenheten att få första barnet. Även när det gäller upplåtelseform finns en signifikant effekt av bostadspolitisk period för respondenter i åldern 20–29 år (Modell 1). Benägenheten att få första barnet är högre under förvaltningsfasen 1975–1991 jämfört med nedmonteringsfasen 1992 och framåt. I Modell 1 finns också följande resultat för båda åldersgrupperna: att hyra sin bostad (oavsett om det är med förstahands- eller andrahandskontrakt) eller att vara inneboende är förknippat med en lägre benägenhet att få första barnet jämfört med att äga sin bostad. En del av de resultat som återfinns i Modell 2 emotsäger resultaten i Modell 1. Låt oss först titta närmare på resultaten för respondenter i åldern 20–29 år. Jämfört med att äga sin bostad under nedmonteringsfasen 1992 och framåt, är benägenheten att få första barnet högre för både bostadsägare och respondenter som innehar förstahandskontrakt under förvaltningsfasen 1975–1991, men lägre för andrahandshyresgäster under samma period. Mer överraskande är att bostadshyrande (oavsett om bostaden hyrs med första- eller andrahandskontrakt) under nedmonteringsfasen 1992 och framåt är förknippat med en högre benägenhet att få första barnet jämfört med att äga sin bostad under samma period. Samma resultat återfinns för respondenter i åldern 30–39 år. Likelihood-ratio-testen visar emellertid att interaktionen mellan upplåtelseform och bostadspolitisk period bidrar till modellens förklaringsvärde för den yngre åldersgruppen, medan interaktionen inte bidrar till förklaringsvärdet för den äldre åldersgruppen.

Tabell 6.4.3 Förstabarnsfödslar, bostadspolitisk regim och bostadsstorlek. Grundläggande exponentiell hasardregression. HOLK 1975–2005. Hasardkvoter.

			20–29 år			30–39 år		
			Modell 1	Modell 2		Modell 1	Modell 2	
Bostadspolitisk period								
1975–1991			1.32***			0,90		
1992–			REF			REF		
Antal rum								
1 rum			0.19***			0,82		
2 rum			0.67***			0,80		
3 rum			REF			REF		
4 eller fler rum			1.34***			1,42***		
Antal rum x Bostadspolitisk period								
1 rum	1975–1991	1992–		0,30***	0,10***		1,51	0,56
2 rum	1975–1991	1992–		0,89	0,55***		1,00	0,67**
3 rum	1975–1991	1992–		1,20	REF		0,89	REF
4+ rum	1975–1991	1992–		1,59***	1,37**		1,09	1,52***
Antal månader i bostaden								
12 månader <			2.15***	2.16***		3,26***	3,22***	
12 månader > 32 månader			1.20**	1.20**		1,77***	1,76***	
32 månader >			REF	REF		REF	REF	
Gift eller sambo (ja)			11.40***	11.54***		12,29***	12,47***	
Kön (kvinna)			1.03	1.03		1,02	1,03	
Inkomst								
Låg			REF	REF		REF		
Mellan			0.79**	0.78**		0,66***	0,67***	
Hög			0.63***	0.63**		0,51***	0,51***	
Respondenten arbetslös (ja)			1.02	1.02		0,83	0,86	
n (individer)			2053			1052		
n (observationer)			1011			418		
n (händelser)			159771			53146		
LR-test								
LR, chi2			8.52			11.12		
Prob > chi2			0.04			0.01		

** p<0.05. *** p<0.01

I Tabell 6.4.3 står bostadens storlek definierat som antal rum i centrum. Modell 1 visar att respondenter i åldern 20–29 år som bor i en bostad med ett eller två rum har en lägre benägenhet att få första barnet jämfört med respondenter som bor i en bostad med tre rum. I samma

åldersgrupp har också respondenter som bor i en bostad med fyra eller fler rum en högre benägenhet att få första barnet. För respondenter i den äldre åldersgruppen – 30–39 år – verkar bostadens storlek vara av mindre betydelse. Resultaten i Modell 1 visar emellertid att respondenter i denna åldersgrupp som bor i en bostad med fyra eller fler rum har en högre benägenhet att få första barnet jämfört med respondenter som bor i en bostad med tre rum. Resultaten i Modell 2 är tämligen enstämmiga. Respondenter i den yngre åldersgruppen har en lägre benägenhet att få första barnet när de bor i en bostad med ett rum (förvaltningsfasen 1975–1991 såväl som nedmonteringsfasen 1992 och framåt) eller två rum (enbart nedmonteringsfasen 1992 och framåt) jämfört med att bo i en bostad med tre rum under nedmonteringsfasen. Att bo i en bostad med fyra eller fler rum är förknippat med en högre benägenhet att få första barnet under samma period. Som i Modell 1 verkar bostadens storlek vara av mindre betydelse för den äldre åldersgruppen. För denna åldersgrupp finner vi att bo i en bostad med två rum är förknippat med en lägre benägenhet att få första barnet jämfört med att bo i en bostad med tre rum. Att bo i en bostad med fyra eller fler rum är tvärtom förknippat med en högre benägenhet att få första barnet jämfört med att bo i en bostad med tre rum under nedmonteringsfasen 1992 och framåt. Enligt likelihood-ratio-testen bidrar interaktionerna signifikant till modellens förklaringsvärde både för de yngre och de äldre respondenterna.

När det gäller kontrollvariablerna är mönstret identiskt oavsett vilken bostadskaraktäristika, åldersgrupp eller bostadspolitisk period vi studerar. Benägenheten att få första barnet är högre de första 12 månaderna man bor i en ny bostad såväl som under de påföljande 20 månaderna jämfört med att ha bott 32 månader eller längre i samma bostad. Att leva med en partner ökar kraftigt sannolikheten för att få första barnet. Något förvånande minskar en hög inkomst benägenheten att få första barnet något.

Syftet med detta underkapitel var att utforska sambanden mellan boende och förstabarnsfödslar under två olika bostadspolitiska regimer i Sverige: förvaltningsfasen 1975–1991 och nedmonteringsfasen 1992 och framåt. På makronivån är utvecklingen av den summerade fruktsamheten, bostadsbyggandet och bostadssubventionerna likartade under den studerade perioden. Det är emellertid svårt att dra några kausala slutsatser utifrån dessa observationer. Utifrån diskussionen om familjepolitik och individuellt barnafödande tidigare i denna

forskningsrapport är det också uppenbart att mikrodata krävs för att komma i närheten av kausala analyser. Så, vilka blir resultaten när man istället använder mikrodata? De modeller som innehåller enkla effekter av bostadskaraktäristika och bostadspolitisk period visar att benägenheten att få första barnet är högre för förvaltningsperioden 1975–1991 jämfört med nedmonteringsfasen 1992 och framåt, även när man kontroller för faktorer som inkomst, arbetslöshet, civilstånd, etc.

När det gäller bostadskaraktäristika tyder resultaten på att lägenhetsboende är förknippat med en lägre benägenhet att få första barnet jämfört med att bo i villa (Tabell 6.4.1). Att vara hyresgäst eller inneboende verkar vara förknippat med en lägre benägenhet att få första barnet jämfört med att äga sin bostad (Tabell 6.4.2). Dessa resultat gäller både den yngre åldersgruppen (20–29 år) och den äldre (30–39). Dessutom verkar det finnas ett samband mellan att bo i en bostad med antingen ett eller två rum och en lägre benägenhet att få första barnet jämfört med att bo i en bostad med tre rum för de yngre respondenterna. Bostadens storlek verkar vara av mindre betydelse för den äldre åldersgruppen (Tabell 6.4.3). Dessa resultat är i linje med tidigare forskning (se t.ex. Kulu och Vikat 2007). Interaktioner mellan bostadstyp och bostadspolitisk period ökar inte förklaringsvärdet, medan interaktioner mellan upplåtelseform och bostadspolitisk period å ena sidan och antal rum i bostaden och bostadspolitisk period å andra sidan signifikant förbättrar modellernas förklaringsvärde.

Ett intressant resultat är att det för den yngre åldersgruppen verkar finnas ett samband mellan att äga sin bostad eller att hyra den med förstahandskontrakt under förvaltningsfasen 1975–1991 och en högre benägenhet att få första barnet medan andrahandshyresgäster har en lägre benägenhet att få första barnet. En möjlig förklaring är att bostadsägande och familjebildning är konkurrerande kostnader (Courgeau and Lelievre 1992). Resultatet att yngre bostadsägare under förvaltningsfasen 1975–1991 har en högre benägenhet att få första barnet kan tolkas som stöd för denna hypotes, eftersom bostadskostnaderna var lägre under denna period jämfört med den senare perioden. Ytterligare ett resultat som är värt att uppmärksammas är att bostadens storlek verkar vara av större betydelse under nedmonteringsfasen jämfört med förvaltningsfasen. Detta kan tänkas bero på högre krav på bostadens storlek i samband med barnafödande. De möjliga sambanden mellan boende och barnafödande och hur de interagerar med bostadspolitisk period diskuteras vidare i kapitel 7. Avslutande diskussion.

6.5 Boende och barnafödande – subjektiva perspektiv

Hittills har jag presenterat empiriska analyser som behandlat den faktiska boendesituationen vid första barnets födelse: antal rum, bostadstyp, upplåtelseform och under vilken bostadspolitisk regim barnet föds. I detta sista kapitel ligger fokus istället på hur respondenterna själva upplever sambanden mellan boende och barnafödande. Fokus är inte heller som tidigare på bostadssituationen innan barnet föds. Istället ligger fokus på bostadssituationen som den upplevdes efter första barnets födelse. Analyserna är baserade på de frågor om boende och barnafödande som fanns med i enkäten. Inledningsvis presenteras beskrivande statistik över frågan ”Fanns det något som hörde ihop med boendet som blev ett problem sedan det barnet fötts?”. Frågan ställs för sju olika slags problem: bostadsstorlek, bostadsstandard, typ av bostad, bostadsområdet, bostadsorten, boendekostnaden och annat. Svarsalternativen återfinns i sin helhet i Tabell 6.5.1. Som i föregående kapitel behandlas enbart förstabarnsfödslar, men till skillnad från föregående underkapitel inkluderas enbart de som fått sitt första barn. De två äldre kohorterna har haft fler år på sig att få sitt första barn jämfört med den yngsta kohorten. Dessutom kan man anta att problem med boendet är relaterat till ekonomiska förutsättningar att skaffa sig det boende man vill ha. Den ekonomiska situationen borde i sin tur delvis bero på ålder: med ökad ålder ökar sannolikheten att individerna slutfört sin utbildning och etablerat sig på arbetsmarknaden. För att öka jämförbarheten mellan kohorterna inkluderas därför endast respondenter som är 30 år eller yngre.

Tabell 6.5.1 Självupplevda problem med boendet i samband med första barnets födelse. HOLK 1972–2005. Procent.

Variabel	Kohort 1956	Kohort 1964	Kohort 1974	Alla
Självupplevda problem (ja)	29,3	32,5	36,8	32,61
Ja, för liten bostad	17,0	22,9	24,6	21,2
Ja, standarden på bostaden	3,0	2,6	2,6	2,8
Ja, typen av bostad	6,7	5,0	7,3	6,3
Ja, bostadsområdet	4,7	5,0	8,7	6,0
Ja, bostadsorten	1,9	1,8	1,7	1,8
Ja, boendekostnaden	0,0	0,5	1,5	0,6
Ja, annat	3,5	1,8	4,1	3,1
Antal	430	384	345	1159

Sett till alla tre kohorter uppger nästan en tredjedel av responden-

terna att de upplevt problem med boendet efter första barnets födelse. En högre andel av respondenterna i den yngsta kohorten uppger att de upplevt problem jämfört med de två äldre kohorterna. Skillnaden är mer än sju procent jämfört med den äldsta kohorten och fyra procent jämfört med den näst äldsta kohorten. Den vanligaste typen av problem – oavsett kohort – är bostadens storlek. Nästan en fjärdel av de som fått sitt första barn i den yngsta kohorten uppger att bostaden blev för liten när barnet hade fötts. Detta kan jämföras med 17 procent av respondenterna i den äldsta kohorten. Näst bostadens storlek är bostadens typ och bostadsområdet de vanligaste problemen. Även när det gäller dessa faktorer rapporterar en högre andel i den yngsta kohorten att de upplevt problem jämfört med de två äldre kohorterna. Det är dock under 10 procent som anger att de upplevt problem med bostadens typ och bostadsområdet efter att första barnet fötts. När det gäller övriga problem – bostadens standard, bostadsorten, boendekostnaden och övriga problem – är det mycket få som uppger att de upplevt dessa problem.

Den beskrivande statistik som presenteras i Tabell 6.5.1 är helt i linje med de resultat som presenterades och diskuterades i föregående underkapitel. Med andra ord verkar det vara så att den bostadsfaktor som har starkast samband med förstabarnsfödslar är bostadens storlek. Därför kommer jag i det följande att fokusera på denna faktor och lämna de övriga. I Tabell 6.5.2 presenteras multivariata analyser av bostadens storlek som självupplevt problem efter första barnets födelse. Analyserna genomförs i tre steg. I Modell 1 undersöks sambandet mellan bostadens storlek som självupplevt problem och bostadens faktiska storlek definierat som antal rum. Som i tidigare underkapitel är antal rum indelat i ett, två, tre samt fyra och flera rum. I Modell 2 utökar jag analysen med kontrollvariablerna ålder vid första barnets födelse, kohort, kön, civilstånd, region och inkomst. I kapitel 2. Teoretiska perspektiv på boende och barnafödande diskuterades att det finns ett starkt samband mellan bostadens storlek och bostadstyp. I modeller 3 och 4 inkluderar jag därför bostadstyp istället för rum. Eftersom utfallsvariabeln (självupplevda problem med bostadens storlek efter första barnets födelse) är binär används logistisk regression. När det gäller denna analys är antalet respondenter i HOLK så få att det inte går att på ett meningsfullt sätt göra separata analyser för de olika kohorterna. Därför inkluderas kohort istället som en kontrollvariabel.

Tabell 6.5.2. Bostadens storlek som problem efter första barnets födelse, faktisk bostadsstorlek samt bostadstyp. HOLK 1972–2005. Logistisk regression. Oddskvoter.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
Antal rum				
1 rum	4,09***	5,34***		
2 rum	3,56***	3,98***		
3 rum	REF	REF		
4+ rum	0,40***	0,38***		
Bostadstyp				
Lägenhet			4,30***	4,63***
Radhus			1,03	1,08
Villa			REF	REF
Annat			7,84***	11,10***
Ålder				
>20		REF		REF
21–23		1,95		1,71
24–26		3,62**		2,86**
27–30		3,06**		2,25
Kohort				
1956		REF		REF
1964		1,74***		1,50**
1974		2,02***		1,94***
Kön (man)		1,28		1,20
Gift/sambo (ja)		0,72		0,45**
Storstadsregion (ja)		1,21		1,15
Inkomst				
Låg		REF		REF
Mellan		1,03		1,01
Hög		1,26		1,19
N	1150	1117	1141	1107
Pseudo-R2	0,12	0,15	0,06	0,09

** p<0.05. *** p<0.01

Som väntat visar analyserna i Tabell 6.5.2 ett tydligt samband mellan att uppleva att bostaden blir för liten när första barnet föds och bostadens faktiska storlek (modeller 1 och 2). Jämfört med att ha en bostad med tre rum och kök är de som bor i ett rum och kök mest missnöjda. De som bor i en bostad med fyra eller fler rum är mindre missnöjda än de som bor i tre rum och kök. Dessa resultat gäller när enbart bosta-

dens storlek inkluderas i analysen (Modell 1) såväl som när kontrollvariabler läggs till (Modell 2). När vi lägger till kontrollvariabler visar resultaten också att den yngsta kohorten i större utsträckning än den äldsta upplevt att bostaden blivit för liten sedan första barnet föddes. Det är alltså helt överensstämmande med den deskriptiva statistiken som presenterades i Tabell 6.5.1. De två äldre åldersgrupperna (24–26 år samt 27–30 år) upplever oftare än den yngsta åldersgruppen att bostaden blivit för liten efter första barnets födelse.

I Modell 3 och 4 ligger fokus på sambanden mellan att uppleva att bostaden blir för liten när första barnet föds och bostadstyp. Som diskuterades i kapitel 2 Teoretiska perspektiv på boende och barnafödande finns ett starkt samband mellan bostadens storlek och bostadstyp: villor och radhus är i regel större än lägenheter. I dessa analyser undersöks alltså i vilken utsträckning självupplevda problem med bostadens storlek också kan återspegla ett samband mellan bostadens storlek och bostadstyp. Såväl Modell 3 (som inte kontrollerar för några andra faktorer än bostadstyp) och Modell 4 (som inkluderar de kontrollvariabler som beskrivits ovan) visar att de som bor i lägenhet vid första barnets födelse oftare rapporterar att de upplever att bostaden blev för liten när barnet föddes jämfört med dem som bor i villa. Även de som bor i en bostadstyp som inte faller inom kategorierna lägenhet, radhus eller villa upplever oftare att bostaden blev för liten när första barnet föddes. Två bostadstyper som ryms inom denna kategori är studentbostad och tjänstebostad. Eftersom det finns ett så starkt samband mellan bostadstyp och bostadsstorlek är det inte meningsfullt att inkludera dem i samma modell. Det skulle ge upphov till problem med s.k. multikollinearitet. Även när analysen fokuserar på bostadstyp är kohortskillnaderna tydliga: den yngsta kohorten har i väsentligt större utsträckning än den äldre upplevt problem med bostadens storlek efter första barnets födelse. Ålder vid första barnets födelse verkar dock inte ha riktigt samma betydelse för självupplevda problem med bostadens storlek när analysen fokuserar på bostadstyp istället för bostadsstorlek. Respondenter som är gifta eller samboende upplever mer sällan bostadens storlek som ett problem efter första barnets födelse jämfört med ensamstående respondenter när den oberoende variabeln är bostadstyp och inte bostadsstorlek.

Som nämndes ovan var det på grund av begränsningar i datamaterialet inte meningsfullt att göra separata multivariata analyser av de olika kohorterna när det gällde självupplevda problem med boendet

efter första barnets födelse. För att ändå ge en något mer fördjupad bild av skillnader och likheter mellan kohorterna presenteras i Tabell 6.5.3 deskriptiv statistik som relaterar till de multivariata analyser som presenterades i Tabell 6.5.2.

Tabell 6.5.3. Beskrivande statistik, bostadsstorlek som problem efter första barnets födelse. HOLK 1972–2005.

	Kohort 1956	Kohort 1964	Kohort 1974	Alla
Antal rum				
1	8,5	9,1	3,5	7,0
2	62,0	50,0	54,1	54,9
3	21,1	25,0	31,0	25,8
4+	8,5	15,9	11,8	12,3
N	71	88	85	244
Bostadstyp				
Lägenhet	88,7	77,9	81,0	82,2
Radhus	-	7,0	3,6	3,7
Villa	9,9	14,0	15,0	12,9
Studentbostad	-	-	-	-
Annat	1,4	1,2	1,2	1,2
N	71	86	84	241

I tabell 6.5.3 visas deskriptiv statistik över bostadsstorlek och bostadstyp för de respondenter som uppgett att bostadens storlek blev ett problem efter första barnets födelse. De flesta som upplevt att bostadens storlek blev ett problem bodde i bostäder med två rum och kök. En större andel av de respondenter i den äldsta kohorten som uppger att bostadens storlek blev ett problem bodde i en bostad med två rum och kök jämfört med de andra två kohorterna. På motsvarande sätt är det en något större andel av de respondenter i den yngsta kohorten som upplevde bostadens storlek som ett problem som bodde i en bostad med tre rum och kök. Att uppleva bostadens storlek som ett problem när man bor i en bostad med fyra eller fler rum är vanligare i de två yngsta kohorterna jämfört med den äldsta. Bland dem som uppgett att bostadens storlek blev ett problem efter första barnets födelse var det vanligast att bo i lägenhet. Andelen respondenter som bor i lägenhet varierar mellan nästan 78 procent (kohorten född 1964) och nästan 89 procent (kohorten född 1956). Villaboende är vanligare bland de respondenter som upplevde bostadens storlek som ett problem i de två yngsta kohorterna jämfört med den äldsta. Orsaken till att studentbostäder inte finns representerade alls i Tabell 6.5.3 är att inga respon-

denter som uppgett att bostaden blev ett problem efter första barnets födelse bodde i studentbostad (vilket i sin tur förmodligen beror på att få studenter får barn).

Analyserna i detta underkapitel har visat att nästan en tredjedel av respondenterna rapporterar att de upplevde att boendet blev ett problem efter första barnets födelse. Multivariata analyser visar ett tydligt samband mellan att uppleva att bostaden blev för liten efter första barnets födelse och bostadens faktiska storlek. Det är också vanligare bland dem som bodde i lägenhet vid tidpunkten för första barnets födelse att uppfatta bostadens storlek som ett problem. Att individerna i den yngsta kohorten född 1974 i större utsträckning än individerna i de två äldre kohorterna upplevt att bostaden blev ett problem efter att första barnet föddes kan vara ett uttryck för åtminstone två olika saker.[15] För det första kan det bero på att de faktiska omständigheterna var annorlunda för den yngsta kohorten. För det andra kan skillnaden mellan kohorterna vara ett uttryck för skillnader i krav på boendet vid tidpunkten för barnafödande. Å ena sidan kan det faktum att en större andel av dem i de två yngsta kohorterna som upplevde att bostadens storlek blev ett problem efter första barnets födelse bodde i bostäder med fyra eller fler rum tolkas som ett uttryck för ökade krav. Å andra sidan är det vanligare bland dem i den äldsta kohorten som rapporterat att boendet blev ett problem efter att första barnet föddes att bo i en bostad med två rum och kök jämfört med motsvarande grupp i de två yngre kohorterna. Sammantaget finns det alltså argument för båda tolkningarna. Som diskuterats tidigare krävs det större datamängder för att kunna utforska detta mer grundligt. Slutsatsen måste därför bli att det krävs mer forskning. Slutligen kan man också konstatera att detta underkapitel bygger på självrapporterade uppgifter från dem som fått sitt första barn. Analyserna som presenterats säger alltså inget om huruvida boendet är en broms för dem som ännu inte fått sitt första barn.

15 I detta sammanhang bör ett påpekande göras. Individerna i kohorten född 1956 fyller 49 år det år datainsamlingen sker. Individerna i kohorten född 1964 fyller 41, medan individerna i kohorten född 1974 alltså fyller 31 år under 2005. Det finns en skillnad mellan att rapportera hur man värderar en situation – som i detta fall huruvida boendet blev ett problem efter första barnets födelse – som ligger nära i tid jämfört med om den ligger längre bort i tid. Ett rimligt antagande är att individerna i den yngsta kohorten har upplevelsen av boendesituationen då det första barnet föddes i färskare minne jämfört med de två äldre kohorterna.

7. Avslutande diskussion

Syftet med denna forskningsrapport har varit att studera sambanden mellan boende och förstabarnsfödslar i Sverige under perioden 1972–2005. Den huvudsakliga övergripande frågeställningen har varit om boende är ett hinder för barnafödande på individnivå. Materialet The Swedish Housing and Life Course Cohort Study (HOLK) har legat till grund för de empiriska analyserna. Detta material täcker födelsekohorterna 1956,1964 och 1974. Det omfattar detaljerade boendebiografier samt omfattande registerdata över en lång tidsperiod.

De resultat som redovisats kan sammanfattas på följande sätt. Bostadens storlek verkar vara den bostadsfaktor som är viktigast för förstabarnsfödslar. Ju större bostaden är, desto större är benägenheten att få första barnet. Dessutom finns det resultat som indikerar att lägenhetsboende är förknippat med en lägre benägenhet att få första barnet jämfört med att bo i villa, och att hyresgäster och inneboende har en lägre benägenhet att få första barnet jämfört med bostadsägare. Som diskuterades i kapitel 2. Teoretiska perspektiv på boende och barnafödande finns det ett samband mellan bostadsstorlek och bostadstyp. Man kan spekulera om i vilken utsträckning normen om en friliggande villa som diskuterades inledningsvis i själva verket är ett uttryck för önskemål om en rymlig bostad. Det verkar alltså rimligt att lyfta frågan om tillgång till stora bostäder oavsett bostadstyp befrämjar barnafödande.

Barnafödande på individnivå påverkas potentiellt dock av flera andra faktorer. De två faktorer som oftast studeras i samhällsvetenskaplig forskning är utbildning och inkomst. Empiriska analyser där utbildning, inkomst och boende inkluderas samtidigt visar att boende verkar vara en mycket viktig faktor även när de andra två faktorerna ingår i analysen. Analyser av interaktionen mellan bostadskaraktäristika och bostadspolitisk regim visar att det finns en signifikant interaktion mellan bostadsstorlek och bostadspolitisk regim. Bostadens storlek verkar vara av större betydelse under nedmonteringsfasen 1992 och framåt jämfört med förvaltningsfasen 1975–1991. Slutligen är det viktigt att notera de kohortskillnader som de empiriska resultaten påvisar. För det första visar flera olika slags analyser att etablering på bostadsmarknaden har betydelse för de yngsta respondenternas benägenhet att få första barnet. För den yngsta kohorten finns ett positivt samband mellan att vara etablerad på bostadsmarknaden och benägenheten att få första barnet. Detta samband finns inte för de två äldre kohorterna.

För det andra har individerna i den yngsta kohorten i större utsträckning än individerna i de två äldre kohorterna upplevt att boendet blev ett problem efter att första barnet föddes. Detta gäller framförallt bostadens storlek.

Det finns flera alternativa tolkningar av kohortskillnaderna. För det första kan de vara ett uttryck för skillnader i preferenser och krav på boendet. För det andra kan de vara ett uttryck för skillnader i faktiska omständigheter. Exempel på sådana faktiska omständigheter är tillgången på bra bostäder till rimliga priser, arbetsmarknadsläget och expansionen av högre utbildning. Jag ska uppehålla mig vid denna tolkning. Kohorten född 1974 gjorde sitt inträde på bostadsmarknaden under en period av bostadsbrist i synnerhet i storstadsområdena och under en period då den svenska bostadspolitiken genomgick en omfattande nedmontering. Denna omvälvande period i svensk bostadspolitik sammanföll med lågkonjunktur och massarbetslöshet. Genom tidigare forskning vet vi både att individens egen arbetsmarknadsanknytning och arbetslöshetsnivåerna i ett samhälle påverkar både benägenheten att skaffa barn och möjligheten att skaffa en egen bostad. Man kan naturligtvis spekulera om hur de snabba och genomgripande förändringarna av svensk bostadspolitik under det tidiga 1990-talet påverkade unga vuxnas möjligheter att etablera sig på bostadsmarknaden. En utveckling av denna spekulation är naturligtvis om bostadspolitik i stort kan påverka barnafödandet. Att ålder har en stor betydelse för förstabarnsfödslar för kohorterna födda 1956 och 1964 men betydligt mindre betydelse för kohorten född 1974 stärker detta resonemang.

Den ekonomiska konjunkturen påverkar både barnafödande, bostadsbyggande och storleken på bostadssubventionerna. Därför är det svårt att dra några kausala slutsatser utifrån vare sig de grafer över makrovariabler eller de mer utvecklade analyserna av individdata som presenterades i underkapitel 6.4 Bostadspolitik, boende och barnafödande. Detta kompenseras delvis genom att de analyser av individdata som presenteras i samma underkapitel kontrollerar för individuell arbetslöshet. En möjlig tolkning av resultaten är att dessa olika faktorer – bostadspolitik och bostadsmarknader å ena sidan och den ekonomiska konjunkturen och arbetslösheten å andra sidan – förstärker varandra. Detta kan bidra till att förklara fluktuationerna i summerad fruktsamhet i Sverige.

Som konstaterades inledningsvis i denna forskningsrapport finns det i stort sett ingen tidigare svensk forskning på detta område. Det är

alltså svårt att jämföra de resultat som presenterats här med tidigare forsknings på svenska förhållanden. Det finns inte heller några tidigare studier – svenska eller internationella – som studerar sambanden mellan bostadspolitik och barnafödande på individnivå. För att nyansera bilden av sambanden mellan boende och barnafödande krävs alltså mer forskning. Framtida studier bör fokusera dels på livsförloppsanalyser som tar hänsyn till samspelet mellan utbildning, inkomst och bostad, dels på detaljerade analyser av policyimplikationer på individnivå.

Referenser

Andersson, G., och K Scott, 2007. Childbearing dynamics of couples in a universalistic welfare state: The role of labor-market status, country of origin, and gender, Demographic Research 17(30): 897–938.

Andersson, G., och K. Scott, 2005. Labour-market status and first-time parenthood: The experience of immigrant women in Sweden, 1981–97. Population Studies 59(1): 21–38

Bengtsson, B., 1995. Bostaden – välfärdsstatens marknadsvara. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations from the Faculty of Social Sciences. Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet

Bengtsson, B., 2006. Sverige – kommunal allmännytta och korporativa särintressen, i Bengtsson, B (red.) Varför så olika? Nordisk bostadspolitik i jämförande historiskt ljus, Malmö: Égalité

Billari, F. C., D.Philipov och P. Baizán, 2001. Leaving home in Europe. The experience of cohorts born around 1960, International Journal of Population Geography 7(5): 339–356

Blossfeld, H.-P. och J. Huinink, 1991. Human capital investments or norms of role transition? How women's schooling and career affect the process of family formation, American Journal of Sociology 97(1): 143–68

Blossfeld, H.-P. och U. Jaenichen, 1992. Educational expansion and changes in women's entry into marriage and motherhood in the Federal Republic of Germany, Journal of Marriage and the Family 54(2): 302–315

Blossfeld, H.-P. och G. Rohwer, 1995. Techniques of Event History Modeling: New Approaches to Causal Analysis, Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates

Boverket, 2004. Bostadsstandard m.m. för barnfamiljer med bostadsbidrag. Boverkets rapport med anledning av regeringsuppdrag avseende bostadsstandard m.m. för barnfamiljer med och utan bostadsbidrag, Karlskrona: Boverket

Courgeau, D., och E. Lelièvre, 1992. Interrelations between first homeownership, constitution of the family, and professional occupation in France, i Demographic applications of event history analysis, J. Trussell, R. Hankinson, och J. Tilton (red), Oxford: Clarendon Press.

Curry, J.P. och G. D. Scriven, 1978. The relationship between apartment living and fertility for Blacks, Mexican-Americans, and other Americans in Racine, Wisconsin, Demography 15(4): 477–485

Deurloo, M. C., W. A. V. Clark och F. M. Dieleman, 1994. The move to housing ownership in temporal and regional contexts, Environment and Planning A, 26: 1659–1670

Dribe. M. och M. Stanfors, 2002. Leaving home in Post-War Sweden. A Micro-level Analysis of the Determinants of Leaving the Parental Home in Three Birth Cohorts, Lund Papers in Economic History 81

Enström Öst, C., 2010. Housing and Children: Simultaneous Decisions? – A cohort study of young adults' housing and family formation decision, kommande i Journal of Population Economics, tillgänglig online på http://www.

springerlink.com/content/dv475754t27g837m/)
Edling, C. och P. Hedström, 2003. Kvantitativa metoder: grundläggande analysmetoder för samhälls- och beteendevetare. Lund: Studentlitteratur
Esping-Anderson, G., 1990. The Three Worlds of Welfare Capitalism, New Jersey: Princeton University Press
Felson, M. och M. Solauns, 1975. The fertility-inhibiting effect of crowded apartment living in a tight housing market, The American Journal of Sociology, 80(6): 1410–1427
Grundy. E.M.D., 1986. Migration and fertility behaviour in England and Wales: a record linkage study, Journal of Biosocial Science, 18: 403–423
Hobcraft, J, och K. Kiernan, 1995. Becoming a Parent in Europe, London: Welfare State Program Discussion Paper Series No 116, Suntory and Toyota International Centres for Economics and Related Disciplines
Hoem, B., 2000. Entry into motherhood in Sweden: the influence of economic factors on the rise and fall in fertility, 1986–1997, Demographic Research, 2(4)
Krishnan, V., 1988. Home-ownership: its impact on fertility, Research Discussion Paper 51. Edmonton: The University of Alberta, Department of Sociology
Krishnan, V., 1995. Effect of housing tenure on fertility, Sociological Spectrum 15(2): 117–129
Kulu, H. och A. Vikat, A. 2007. Fertility differences by housing type: The effect of housing conditions or selected moves?, Demographic Research, 17(26): 775–802
Maclennan, D., J. Muellbauer och M. Stephens, 1998. Assymmetries in housing and financial market institutions and EMU, Oxford Review of Economic Policy 14:54–80
Malmberg, B., 2001. Bostad och Babyboom – Bostadskostnadernas e ekter på barnafödandet i Sverige 1810–1996. Rapport från forskarseminariet i Umeå januari 2001
Michielin, F. och C. H. Mulder, 2008. Family events and residential mobility of couples, Environment and Planning A, doi:10.1068/a39374
Mulder, C. H., och M. Wagner, 1998. First-time home-ownership in the family life course: A West German-Dutch comparison. Urban Studies, 35(4), 687–713
Mulder, C. H., och M. Wagner, 2001. The connections between family formation and firsttime home ownership in the context of West Germany and the Netherlands. European Journal of Population, 17, 137–164
Mulder, C., 2006a. Population and housing. A two-sided relationship, Demographic Research 15:401–412
Mulder, C., 2006b. Home-ownership and family formation, Journal of Housing and the Built Environment, 21: 281–298
Mulder, C. och F. Billari, 2010. Homeownership regimes and low fertility. Housing Studies, 25:4, 527–541
Paydarfar, A.A., 1995. Effects of multi-family housing on marital fertility in Iran: population policy implications, Social Biology, 42(3–4): 214–225.
Peled, Z., 1969. Problems and attitudes in family planning, Mimeo: The Israel Institute of Applied Social Research
Pinelli, A., H. J. Hoffman-Nowotny, och B. Fux, 2001. Fertility and new types of households and family formation in Europe, Strasbourg: Council of Europe

Prop 1986/87:48 Om bostadspolitiken http://rixlex.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=37&dok_id=GA0348 (2008-09-23)
SOU 1945:63 Slutbetänkande avgivet av bostadssociala utredningen. Del I. All männa riktlinjer för den framtida bostadspolitiken förslag till låne- och bidrags former. Stockholm: Ivar Hæggströms Boktryckeri A.B.
SOU 2001:24 Ur fattigdomsfällan, Stockholm: Fritzes.
Statistics Sweden 2005:1. Bostaden, storstaden och barnfamiljen. Stockholm: Statistics Sweden
Ström, S., 2010. Housing and first births in Sweden, 1972–2005. Housing Studies 25(4): 509–526
Ström, S. 2011. Childbearing behavior in the light of di erent housing regimes: Sweden 1975–2005. SSRD 2011:2
Ström, S. och E. Bernhardt, 2011. First births in Sweden during three decades: The role of normative factors, (manus Stockholms universitet)
Ström, S., M. Brandén och J. Carlsson Dahlberg, 2012. The Swedish Housing and Life Course Cohort Study (HOLK): Codebook and technical descr iption Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
Sullivan, O. och M.J. Murphy, 1985. Housing tenure and family formation in contemporary Britain, European Sociological Review, 1(3): 230–243
Sundqvist, B., 2002. Högre utbildning och forskning under det senaste decenniet – En statistisk översikt, Uppsala: Uppsala universitet
te Velde, E.R., R. Eijkemans och H. D. F. Habbema, 2000. Variation in couple fecundity and time to pregnancy, an essential concept in human reproduction, The Lancet, 355: 1928–1929

Appendix 1 – Metod

De vanligaste sättet att över tid studera övergången från att inte vara förälder till att bli förälder är att använda hasardregression. Den beroende variabeln i sådana analyser är hasarden:

$$h(t / X(t)) \qquad \lim_{t \to 0} \frac{P(t, t \quad t \mid T \quad t, X(t))}{t}, \qquad (1)$$

där T är tidpunkten för första barnets födelse (alternativt tidpunkten för första barnets tillblivelse, etc.), t är en bestämd tidpunkt inom perioden under risk, p(t, t+$\triangle$t)är sannolikheten att händelsen inträffar inom tidsintervallet [t, t+$\triangle$t)givet att händelsen inte inträffat före t, och x(t)är en vektor bestående av kovariater.

Appendix 2 – Enkäten

Statistiska centralbyrån
Statistics Sweden

Institutet för
FRAMTIDSSTUDIER

Bostad, arbete, barn – En svensk generationsstudie
Vi vet idag nästan ingenting om hur människors boende påverkar deras barnafödande, och vilken roll anknytningen till arbetsmarknaden spelar i detta.

I denna undersökning kommer för första gången ett stort urval av den svenska befolkningen att få berätta om sin boendehistoria. Enkäten du nu håller i din hand har skickats ut till 3 600 svenskar ur tre olika generationer. Du är en av dem!

Statistiska Centralbyrån har dragit urvalet du ingår i och hämtat adressuppgifter från Registret över totalbefolkningen (RTB). Undersökningen genomförs av SCB på uppdrag av Institutet för Framtidsstudier. Resultaten kommer att publiceras i olika rapporter och artiklar.

Enkätsvaren kommer att ingå i ett nytt och fullständigt unikt datamaterial. Din medverkan är frivillig, men dina svar är viktiga för att bilden ska bli så rättvisande som möjligt. Materialets tillförlitlighet beror till stor del på hur många som svarar. Ingen kan ersätta dig!

Vi vill att du redogör för din boendehistoria, vilket säkert är en enkel uppgift för den som flyttat få gånger. Om du flyttat många gånger är det kanske svårare. Vi ber dig att ägna en stund åt enkäten och försöka minnas hur du bott tidigare i livet. Inne i enkäten finns en guide som vi utvecklat för att hjälpa dig att minnas lättare.

Dina svar skyddas enligt 9 kap. 4§ sekretesslagen (1980:100) samt av bestämmelserna i personuppgiftslagen. Detta innebär att alla som arbetar med undersökningen har tystnadsplikt och att de insamlade uppgifterna redovisas i tabeller där ingen enskilds svar kan utläsas. Numret högst upp på blanketten är till för att SCB ska kunna se vilka som har svarat och vilka som ska få en påminnelse.

Materialet avidentifieras när insamlingen är avslutad, och överlämnas sedan till Institutet för Framtidsstudier för fortsatt bearbetning.

För att inte belasta blanketten med uppgifter som redan finns hos SCB kommer de svar du lämnar att kompletteras med uppgifter om kön, ålder, civilstånd, folkbokföringsförhållanden, utbildning, taxerade inkomster, förmögenhet, bidrag och ersättning från försäkringskassa, arbetslöshetskassa, m.m. förtidspension samt uppgifter rörande din sysselsättning. Dessa uppgifter hämtas från befolkningsregistret, inkomstregistret och ett register om utbildning och sysselsättning. Uppgifter kommer också att hämtas för eventuell make/maka/sambo och barn. En nyckel sparas på SCB så att vi kan komplettera undersökningen med nya registerdata inom tre år. Någon ny enkät kommer alltså inte att skickas ut.

Om du har några frågor om undersökningen är du välkommen att kontakta Sara Ström på telefon 08-402 12 13 eller e-post sara.strom@framtidsstudier.se. Frågor om datainsamlingen besvaras av Inga-Britt Svalstedt telefon 019-17 61 05 eller e-post inga.svalstedt@scb.se . På webbplatsen http://www.framtidsstudier.se/boende.shtm kan du läsa mer om undersökningen.

Ett stort tack på förhand för din medverkan!

Sara Ström
Fil dr
Institutet för Framtidsstudier

Michael Nilsson
Undersökningsledare
Statistiska centralbyrån

SCB-Tryck, Örebro 2006.03 MILJÖMÄRKT Trycksak 341590

Hur bor du?

SCB

Statistiska centralbyrån Statistics Sweden

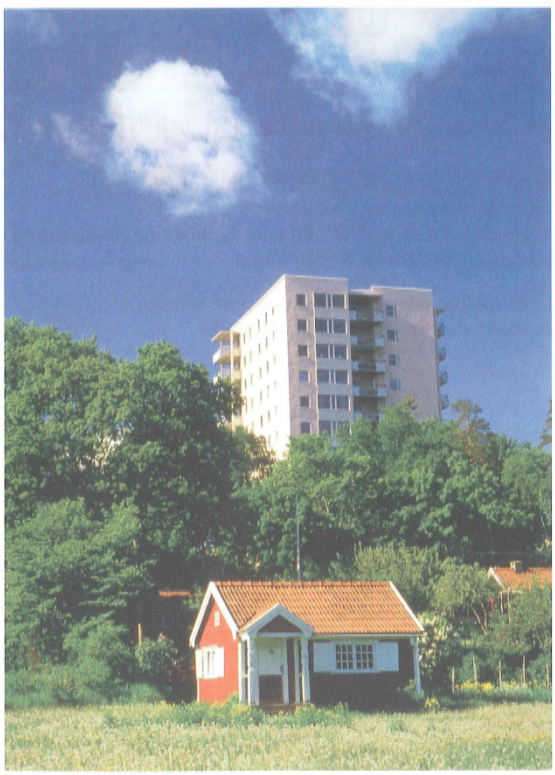

Institutet för
FRAMTIDSSTUDIER

Instruktioner:

Enkäten kommer att läsas maskinellt. När Du besvarar enkäten ber vi Dig därför tänka på att:

- Använda kulspetspenna med svart eller blå färg. Använd inte blyertspenna!
- Skriva tydliga siffror: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
- Skriva tydliga och STORA bokstäver: A B C D E F G H
- Markera Dina svar med kryss, så här och INTE så här
- Om Du vill ändra Ditt svar, täck hela rutan:
- Om Du vill skriva mer text än vad som får plats på de anvisade raderna eller om Du vill förklara/förtydliga något:

  - skriv inte mellan eller i närheten av svarsrutorna
  - skriv i stället på eventuell kommentarsida

1.	**Är du för närvarande gift/sambo eller har du tidigare varit det?** 1 ☐ Ja, är gift/sambo 2 ☐ Ja, har tidigare varit gift/sambo → *Fortsätt till fråga 3* 3 ☐ Nej → *Fortsätt till fråga 3*	
2.a	**Vilket år är din make/maka/sambo född?** År 19☐☐	
2.b	**Vilket år flyttade ni ihop?** År ☐☐☐☐	
3. a)	**Vilken är din huvudsakliga sysselsättning just nu?** **Min huvudsakliga sysselsättning:**	**Om du är gift eller sambo, vilken är din make/maka/sambos huvudsakliga sysselsättning?** **Min make/maka/sambos huvudsakliga sysselsättning:**
	1 ☐ Heltidsanställd 1 ☐ Deltidsanställd 1 ☐ Egen företagare/lantbrukare 1 ☐ Studerande 1 ☐ Arbetslös 1 ☐ Annat, _____	1 ☐ Heltidsanställd 1 ☐ Deltidsanställd 1 ☐ Egen företagare/lantbrukare 1 ☐ Studerande 1 ☐ Arbetslös 1 ☐ Annat, _____
b)	***Om du är anställd:*** **Är det en fast/tillsvidare anställning eller är den tillfällig?** 1 ☐ Fast eller tills vidare 1 ☐ Tillfällig	***Om han/hon är anställd:*** **Är det en fast/tillsvidare anställning eller är den tillfällig?** 1 ☐ Fast eller tills vidare 1 ☐ Tillfällig

c)	***Om du yrkesarbetar:*** **Vad har du för yrke?** *Om du inte förvärvsarbetar, ange yrke/arbetsuppgifter som du huvudsakligen har haft.* *Om du studerar, skriv studerande.* *Försök att lämna en yrkesbeskrivning som noggrant beskriver din huvudsakliga arbetsuppgift. I stället för chaufför, skriv t.ex. busschaufför, lastbilschaufför etc.* Yrke: *Beskriv även dina huvudsakliga arbetsuppgifter. Om du t.ex. är projektledare skriv då t.ex. ansvarig för att förbättra arbetsmiljön i åldringsvården, ansvarig för att utveckla systemet för att förkorta väntetider i call centerverksamhet.* Beskriv dina huvudsakliga arbetsuppgifter så noggrant som möjligt.
	Om make/maka/sambo yrkesarbetar: **Vad har make/maka/sambo för yrke?** *Om han/hon inte förvärvsarbetar, ange yrke/arbetsuppgifter som han/hon huvudsakligen har haft.* *Om han/hon studerar, skriv studerande.* *Försök att lämna en yrkesbeskrivning som noggrant beskriver hans/hennes huvudsakliga arbetsuppgift. I stället för chaufför, skriv t.ex. busschaufför, lastbilschaufför etc.* Yrke: *Beskriv även hans/hennes huvudsakliga arbetsuppgifter. Om han/hon t.ex. är projektledare skriv då t.ex. ansvarig för att förbättra arbetsmiljön i åldringsvården, ansvarig för att utveckla systemet för att förkorta väntetider i call centerverksamhet.* Beskriv hans/hennes huvudsakliga arbetsuppgifter så noggrant som möjligt.

Minneshjälp för dig som är född 1956

Nu kommer vi att ställa frågor bl.a. om hur du bott tidigare. Som en hjälp att minnas olika årtal då du t.ex. flyttade finns nedan en sammanställning av viktiga händelser i Sverige och världen. Sammanställningen finns med enbart som en minneshjälp för dig. Det finns också utrymme att skriva in viktiga händelser i just ditt liv. Detta är helt frivilligt. Informationen kommer inte att användas i forskningssyfte.

1976/20 år
- ✓ Kung Carl XVI Gustaf och Silvia Sommerlath gifter sig.
- ✓ Björn Borg vinner Wimbledon för första gången.
- ✓ Valår: Borgerlig regering i Sverige på första gången på 44 år. Thorbjörn Fälldin blir statsminister.
- ✓ Egna händelser:_____

1978/22 år
- ✓ Kvarteret Mullvaden i Stockholm ockuperas.
- ✓ Fotbolls-VM arrangeras i Argentina och värdnationen vinner guld!
- ✓ Filmerna "The Deer Hunter" och "Grease" har svensk premiär.
- ✓ Egna händelser:_____

1979/23 år
- ✓ Prins Carl Philip föds.
- ✓ Valår: Det borgerliga blocket vinner riksdagsvalet och Thorbjörn Fälldin blir statsminister.
- ✓ Egna händelser:_____

1980/24 år
- ✓ Sverige har folkomröstning om kärnkraften.
- ✓ John Lennon mördas.
- ✓ Republikanen Ronald Reagan vinner det amerikanska presidentvalet.
- ✓ Egna händelser:_____

1981/25 år
- ✓ Ubåt 137 från Sovjetunionen går på grund i Karlskrona skärgård.
- ✓ I Storbritannien vigs tronföljaren prins Charles och Diana Spencer.
- ✓ Egna händelser:_____

1982/26 år
- ✓ Storbritannien förklarar krig mot Argentina om Falklandsöarna.
- ✓ Valår: Det socialistiska blocket vinner riksdagsvalet och Olof Palme blir statsminister.
- ✓ Michael Jackson ger ut LP-skivan "Thriller".
- ✓ Egna händelser:_____

1984/28 år
- ✓ I Etiopien är det svältkatastrof.
- ✓ Herreys vinner Eurovision Song Contest i Luxemburg med "Diggi-Loo Diggi-Ley".
- ✓ Längdskidåkaren Gunde Svan vinner fyra medaljer varav två guld vid vinter-OS i Sarajevo.
- ✓ Egna händelser:_____

1986/30 år
- ✓ Olof Palme mördas.
- ✓ En allvarlig kärnkraftsolycka inträffar i Tjernobyl.
- ✓ Egna händelser:_____

1988/32 år
- ✓ Valår: Miljöpartiet tar plats i riksdagen för första gången.
- ✓ Skandal kring bokförläggaren Ebbe Carlssons privatspaningar om Palme-mordet.
- ✓ Ben Johnson vinner 100-metersfinalen i OS i Seoul men befinns dopad.
- ✓ Egna händelser:_____

Minneshjälp för dig som är född 1964

Nu kommer vi att ställa frågor bl.a. om hur du bott tidigare. Som en hjälp att minnas olika årtal då du t.ex. flyttade finns nedan en sammanställning av viktiga händelser i Sverige och världen. Sammanställningen finns med enbart som en minneshjälp för dig. Det finns också utrymme att skriva in viktiga händelser i just ditt liv. Detta är helt frivilligt. Informationen kommer inte att användas i forskningssyfte.

1984/20 år
- ✓ I Etiopien är det svältkatastrof.
- ✓ Herreys vinner Eurovision Song Contest i Luxemburg med "Diggi-Loo Diggi-Ley".
- ✓ Längdskidåkaren Gunde Svan vinner fyra medaljer varav två guld vid vinter-OS i Sarajevo.
- ✓ Egna händelser:_____

1986/22 år
- ✓ Olof Palme mördas.
- ✓ En allvarlig kärnkraftsolycka inträffar i Tjernobyl.
- ✓ Egna händelser:_____

1987/23 år
- ✓ Folkomröstning i Sjöbo om huruvida kommunen ska ta emot politiska flyktingar eller inte.
- ✓ Patrik Sjöberg sätter världsrekord i höjdhopp på DN-galan i Stockholm.
- ✓ Eurythmics LP-skiva "Revenge" blir storsäljande i Sverige.
- ✓ Egna händelser:_____

1988/24 år
- ✓ Valår: Miljöpartiet tar plats i riksdagen för första gången.
- ✓ Skandal kring bokförläggaren Ebbe Carlssons privatspaningar om Palme-mordet.
- ✓ Ben Johnson vinner 100-metersfinalen i OS i Seoul men befinns dopad.
- ✓ Egna händelser:_____

1989/25 år
- ✓ Berlinmuren faller. I Peking, Kina, äger en massaker rum på Himmelska Fridens Torg.
- ✓ Roxette når en förstaplacering på den amerikanska topplistan med låten "The Look".
- ✓ Egna händelser:_____

1990/26 år
- ✓ Tyskland återförenas, och Sovjetunionen upplöses.
- ✓ TV4 börjar sända hösten 1990, och filmen "Pretty Woman" lockar flest svenska biobesökare.
- ✓ Västtyskland blir världsmästare i fotboll för tredje gången.
- ✓ Egna händelser:_____

1992/28 år
- ✓ Demokraternas Bill Clinton vinner presidentvalet i USA.
- ✓ Danmark vinner fotbolls-EM, som går av stapeln i Sverige.
- ✓ Lisa Nilsson ger ut skivan "Himlen runt hörnet".
- ✓ Egna händelser:_____

1994/30 år
- ✓ Estonia förliser i Finska viken.
- ✓ Sverige tar brons i fotbolls-VM i USA.
- ✓ Egna händelser:_____

1996/32 år
- ✓ Från England kommer rapporter om galna ko-sjukan.
- ✓ Demokraternas Bill Clinton vinner presidentvalet i USA igen.
- ✓ Egna händelser:_____

Minneshjälp för dig som är född 1974

Nu kommer vi att ställa frågor bl.a. om hur du bott tidigare. Som en hjälp att minnas olika årtal då du t.ex. flyttade finns nedan en sammanställning av viktiga händelser i Sverige och världen. Sammanställningen finns med enbart som en minneshjälp för dig. Det finns också utrymme att skriva in viktiga händelser i just ditt liv. Detta är helt frivilligt. Informationen kommer inte att användas i forskningssyfte.

1994/20 år
- ✓ Estonia förliser i Finska viken.
- ✓ Sverige tar brons i fotbolls-VM i USA.
- ✓ Egna händelser:_____

1996/22 år
- ✓ Från England kommer rapporter om galna ko-sjukan.
- ✓ Demokraternas Bill Clinton vinner presidentvalet i USA.
- ✓ Egna händelser:_____

1997/23 år
- ✓ Giftiga ämnen från tätningsmedlet Rhoca Gil läcker ut i Hallandsåsen under ett tunnelbygge.
- ✓ Filmen "Adam & Eva" med Björn Kjellman och Josefin Nilsson är årets mest sedda film på bio.
- ✓ Prinsessan Diana dör i en bilkrasch i Paris.
- ✓ Egna händelser:_____

1998/24 år
- ✓ Valår: Socialdemokraterna bildar regering efter valet med stöd av vänsterpartiet och miljöpartiet.
- ✓ Tre Kronor blir världsmästare i ishockey, och Frankrike blir världsmästare i fotboll.
- ✓ Vid en brand i en festlokal i Göteborg omkommer 63 ungdomar och 170 skadas.
- ✓ Egna händelser:_____

1999/25 år
- ✓ Tre unga män rånar en bank i Kisa och skjuter sedan ihjäl två polismän i Malexander.
- ✓ NATO bombar Serbien.
- ✓ Charlotte Nilsson vinner Eurovision Song Contest i Jerusalem med "Take me to your heaven".
- ✓ Egna händelser:_____

2000/26 år
- ✓ Telia börsintroduceras.
- ✓ Filmen "Tillsammans" i regi av Lukas Moodysson lockar flest biobesökare detta år.
- ✓ Vid OS i Sydney tar Sverige 12 medaljer, varav fyra guld.
- ✓ Egna händelser:_____

2001/27 år
- ✓ Den 11 september äger en terrorattack rum mot bland annat World Trade Center i New York.
- ✓ George W Bush svär presidenteden i USA.
- ✓ Norges kronprins Haakon gifter sig med Mette-Marit.
- ✓ Egna händelser:_____

2002/28 år
- ✓ Valår: Det socialistiska blocket vinner det svenska riksdagsvalet.
- ✓ Brasilien vinner fotbolls-VM. Sverige slås ut efter förlust mot Senegal.
- ✓ Låten "The Ketchup Song" med artisten Las Ketchup är årets musikaliska sommarplåga.
- ✓ Egna händelser:_____

2003/29 år
- ✓ Gudrun Schyman avgår som partiledare för vänsterpartiet på grund av fel i självdeklarationen.
- ✓ USA förklarar krig mot Irak.
- ✓ Anna Lindh mördas.
- ✓ Egna händelser:_____

4. **Om du nu är eller tidigare har varit gift/sambo, ber vi dig anteckna vilket/vilka år och vilken/vilka månader som varit aktuella.**
Om du inte kommer ihåg exakt månad, sätt vinter=21, vår=22, sommar=23 och höst=24.
Räkna med samboendeförhållanden som varat minst sex månader.

	Flyttade ihop		Flyttade isär (även dödsfall)	
	År	Månad	År	Månad
Första gången				
Andra gången				
Tredje gången				
Fjärde gången				
Femte gången				

5. **Vilken är din nuvarande partners högsta genomförda utbildning?**
Obs! Ange endast ett alternativ.

1 ☐ Grundskola, folkskola, realskola eller liknande
2 ☐ 2-årig gymnasieutbildning eller fackskola
3 ☐ 3- eller 4-årig gymnasieutbildning
4 ☐ Universitets- eller högskoleutbildning kortare än 3 år
5 ☐ Universitets- eller högskoleutbildning 3 år eller längre

6.	**När flyttade du till din nuvarande bostad?** År ☐☐☐☐ 1 ☐ Jag har alltid bott i min nuvarande bostad
7.	**Vilken typ av bostad är det?** 1 ☐ Lägenhet 2 ☐ Radhus/kedjehus 3 ☐ Friliggande villa/hus (även gård på landet) 4 ☐ Annat, nämligen _____
8.	**Hur disponerar du/ni bostaden?** 1 ☐ Jag/vi äger bostaden (även andelslägenheter och arrende) 2 ☐ Jag/vi har en bostadsrätt 3 ☐ Jag/vi har förstahands hyreskontrakt 4 ☐ Jag/vi hyr i andrahand (även tredjehand, eller liknande) 5 ☐ Jag/vi är inneboende 6 ☐ Jag/vi disponerar bostaden på annat sätt, nämligen _____
9.	**Vem står som ägare eller vem är hyreskontraktet skrivet på?** 1 ☐ Jag själv 2 ☐ Min make/maka/sambo 3 ☐ Jag och min make/maka/sambo tillsammans 4 ☐ Förälder eller svärförälder 5 ☐ Annan närstående 6 ☐ Hyresvärden (är inneboende) 7 ☐ Annan. Vem? _____
10.	**Hur många rum finns det i bostaden?** *Räkna inte med kök, hall, badrum och liknande utrymmen!* *Räkna bara rum med fönster.* ☐☐ antal rum
11.	**Hur många personer bor i bostaden?** Totalt antal vuxna ☐☐ Totalt antal barn ☐☐

12. **Nu kommer samma frågor för alla de bostäder du har bott i från det du flyttade hemifrån tills du flyttade in i den bostad du nu bor i.**

Ta bara med de bostäder där du har bott minst 6 månader alternativt en termin!
Om du glömmer någon bostad och vill lägga till den i efterhand, använd eventuella tomma rutor!
Om du inte växte upp i ditt föräldrahem, ber vi dig börja svara med när du flyttade från den bostad du bodde i under dina uppväxtår.

	Första bostaden efter föräldra-hemmet (1)	Nästa bostad (2)	Nästa bostad (3)	Nästa bostad (4)	Nästa bostad (5)
När flyttade du till den bostaden?	År ☐☐☐☐	År ☐☐☐☐	År ☐☐☐☐	År ☐☐☐☐	År ☐☐☐☐
Hur många rum hade bostaden?	☐☐ rum	☐☐ rum	☐☐ rum	☐☐ rum	☐☐ rum
Bodde du i Sverige eller utomlands?	☐Sverige ☐Utomlands	☐Sverige ☐Utomlands	☐Sverige ☐Utomlands	☐Sverige ☐Utomlands	☐Sverige ☐Utomlands
Vilken typ av bostad var det?	☐Lägenhet ☐Radhus ☐Friligg. villa ☐Annat _____	☐Lägenhet ☐Radhus ☐Friligg. villa ☐Annat _____	☐Lägenhet ☐Radhus ☐Friligg. villa ☐Annat _____	☐Lägenhet ☐Radhus ☐Friligg. villa ☐Annat _____	☐Lägenhet ☐Radhus ☐Friligg. villa ☐Annat _____
Hur disponerades den?	☐Ägdes ☐Hyrdes med förstahands-kontrakt ☐Hyrdes med andrahands-kontrakt, etc ☐Inneboende ☐Annat _____	☐Ägdes ☐Hyrdes med förstahands-kontrakt ☐Hyrdes med andrahands-kontrakt, etc ☐Inneboende ☐Annat _____	☐Ägdes ☐Hyrdes med förstahands-kontrakt ☐Hyrdes med andrahands-kontrakt, etc ☐Inneboende ☐Annat _____	☐Ägdes ☐Hyrdes med förstahands-kontrakt ☐Hyrdes med andrahands-kontrakt, etc ☐Inneboende ☐Annat _____	☐Ägdes ☐Hyrdes med förstahands-kontrakt ☐Hyrdes med andrahands-kontrakt, etc ☐Inneboende ☐Annat _____

	Nästa bostad (6)	Nästa bostad (7)	Nästa bostad (8)	Nästa bostad (9)	Nästa bostad (10)
När flyttade du till den bostaden?	År ☐☐☐☐	År ☐☐☐☐	År ☐☐☐☐	År ☐☐☐☐	År ☐☐☐☐
Hur många rum hade bostaden?	☐☐ rum	☐☐ rum	☐☐ rum	☐☐ rum	☐☐ rum
Bodde du i Sverige eller utomlands?	☐Sverige ☐Utomlands	☐Sverige ☐Utomlands	☐Sverige ☐Utomlands	☐Sverige ☐Utomlands	☐Sverige ☐Utomlands
Vilken typ av bostad var det?	☐Lägenhet ☐Radhus ☐Friligg. villa ☐Annat _____	☐Lägenhet ☐Radhus ☐Friligg. villa ☐Annat _____	☐Lägenhet ☐Radhus ☐Friligg. villa ☐Annat _____	☐Lägenhet ☐Radhus ☐Friligg. villa ☐Annat _____	☐Lägenhet ☐Radhus ☐Friligg. villa ☐Annat _____
Hur disponerades den?	☐Ägdes ☐Hyrdes med förstahands-kontrakt ☐Hyrdes med andrahands-kontrakt, etc ☐Inneboende ☐Annat _____	☐Ägdes ☐Hyrdes med förstahands-kontrakt ☐Hyrdes med andrahands-kontrakt, etc ☐Inneboende ☐Annat _____	☐Ägdes ☐Hyrdes med förstahands-kontrakt ☐Hyrdes med andrahands-kontrakt, etc ☐Inneboende ☐Annat _____	☐Ägdes ☐Hyrdes med förstahands-kontrakt ☐Hyrdes med andrahands-kontrakt, etc ☐Inneboende ☐Annat _____	☐Ägdes ☐Hyrdes med förstahands-kontrakt ☐Hyrdes med andrahands-kontrakt, etc ☐Inneboende ☐Annat _____

På nästa uppslag fortsätter frågorna om dina olika bostäder! →

	Första bostaden efter föräldra-hemmet (1)	Nästa bostad (2)	Nästa bostad (3)	Nästa bostad (4)	Nästa bostad (5)
Vem stod för ägande/kontrakt?	☐Jag själv ☐Min make/ maka/sambo ☐Jag och min make/maka/ sambo tillsam-mans ☐Förälder eller svärförälder ☐Annan närstående ☐Hyresvärden (var inneboende) ☐Annat _____	☐Jag själv ☐Min make/ maka/sambo ☐Jag och min make/maka/ sambo tillsam-mans ☐Förälder eller svärförälder ☐Annan närstående ☐Hyresvärden (var inneboende) ☐Annat _____	☐Jag själv ☐Min make/ maka/sambo ☐Jag och min make/maka/ sambo tillsam-mans ☐Förälder eller svärförälder ☐Annan närstående ☐Hyresvärden (var inneboende) ☐Annat _____	☐Jag själv ☐Min make/ maka/sambo ☐Jag och min make/maka/ sambo tillsam-mans ☐Förälder eller svärförälder ☐Annan närstående ☐Hyresvärden (var inneboende) ☐Annat _____	☐Jag själv ☐Min make/ maka/sambo ☐Jag och min make/maka/ sambo tillsam-mans ☐Förälder eller svärförälder ☐Annan närstående ☐Hyresvärden (var inneboende) ☐Annat _____
Hur många personer bodde i bostaden sedan du/ni flyttat in? Räkna med dig själv! Räkna även med barn med växelvis boende!	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐
Hur många personer bodde i bostaden när du/ni skulle flytta därifrån? Räkna med dig själv! Räkna även med barn med växelvis boende!	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐

	Nästa bostad (6)	Nästa bostad (7)	Nästa bostad (8)	Nästa bostad (9)	Nästa bostad (10)
Vem stod för ägande/kontrakt?	☐Jag själv ☐Min make/ maka/sambo ☐Jag och min make/maka/ sambo tillsam-mans ☐Förälder eller svärförälder ☐Annan närstående ☐Hyresvärden (var inneboende) ☐Annat _____	☐Jag själv ☐Min make/ maka/sambo ☐Jag och min make/maka/ sambo tillsam-mans ☐Förälder eller svärförälder ☐Annan närstående ☐Hyresvärden (var inneboende) ☐Annat _____	☐Jag själv ☐Min make/ maka/sambo ☐Jag och min make/maka/ sambo tillsam-mans ☐Förälder eller svärförälder ☐Annan närstående ☐Hyresvärden (var inneboende) ☐Annat _____	☐Jag själv ☐Min make/ maka/sambo ☐Jag och min make/maka/ sambo tillsam-mans ☐Förälder eller svärförälder ☐Annan närstående ☐Hyresvärden (var inneboende) ☐Annat _____	☐Jag själv ☐Min make/ maka/sambo ☐Jag och min make/maka/ sambo tillsam-mans ☐Förälder eller svärförälder ☐Annan närstående ☐Hyresvärden (var inneboende) ☐Annat _____
Hur många personer bodde i bostaden sedan du/ni flyttat in? Räkna med dig själv! Räkna även med barn med växelvis boende!	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal vuxna ☐☐ och totalt antal barn ☐☐
Hur många personer bodde i bostaden när du/ni skulle flytta därifrån?	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal	☐Bara jag ☐Jag + partner Totalt antal

[redacted]